

KAITSE KODU!

SARU.

24. august 1929

NR. 34

Hind 20 senti

KREDIIT PANK

ASUTATUD 1907. AASTAL.

Põhikapital . . . . . Kr. 1.290.000.—
Tagavarakapitalid . . . . . „ 612.000.—

Juhatus: Tallinnas, S. Karja tän. 20.
Telef. keskjaama väljakutse: KREDIITPANK.

Osakonnad:

Abjas, Antslas, Haapsalus, Hiiu-Keinas, Jõhvis, Narvas, Nõmmel, Tapal, Tartus, Tüiril, Viljandis ja Võrus.

Toimetab kõiksugu pangaoperatsioone.

A/S. I. E. KUHLMANN

TALLINN

KOTSEBUE 13

KÕNETR. 9-82

Heeringad

S o o l

R i i s

Naftasaadused:

petrooleum, bensiin, nafta, masina- ja mootoriõlid.

OMA BENSIINI-AUTOMAATJAAM:

Tallinnas Ala ja Vana Viru tän. nurgal.

V aastakäik.

24. august 1929.

KAITSE KOOJU!

Tellimishind: aastas 6 krooni,
poolaastas 3 krooni, veerand-
aastas 1 kroon 50 senti, kuus
50 senti.

Üksik number 20 senti.

Nr. 34.

Kuulutuste hinnad: 1/4 lehek.
teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagu-
mise kaane välisküljel Kr. 80,
teksti järel Kr. 40 ja kaante si-
sekülgedel Kr. 60. — Vähemad
kuulutused proportsionaalselt
odavamad.

Ilmub üks kord nädalas.

Toimetuse ja talituse: Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kōnetunnid igal äri-
päeval kella 10—12 e. l. Kaastõõ arvatakse ainult siis tasu alla, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tar-
vitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap. **Vastutav toimetaja:** kol.-ltm. J. Maide. **Tegev toimetaja:** L. Sõerd.

Eesti riigi valitsejaist kaugemas minevikus.

„K. K.“ nr. 25/26 s. a. kirjutab hr. M. J. Eisen pealkirja all: „Vanadel eestlastel on olnud muiste oma kuningaid, aga ühegi nende hauda ei tunta...“ Siin pole meie vanem folklorist märgist lasknud mööda. Seepärast oleks huvitav teada, kust sellele väitele leida kinnitust. Ta on huvitav seepoolest, et meie vanemas ajaloo seega ei leidu mitte üksi rahvavanemate valitsemise viise, vaid leidub ka muid riigikujusid ja, mis peasi, mitte meie oma, küll aga võraste allikate tõenduste järele.

Greeka ajaloolane Herodotes (484—420 e. Kr.) oli kahtlemata enne palju reisinud, kui ta kirjutas oma 9-andelise ajaloo. Ja tema teadete järele ongi Eesti keele tunginud tuntud „melanchlainete“ sõna, mis tähendavat musta kuue meest. Herodotes tõendab, et melanchlained elanud põhjapoolisel Venemaal ja neil olnud palju kokkupuutumist skytlastega. Seetõttu olnud melanchlainetel ka skytlastega ühine usk ja palju muid ühiseid kombeid. Veel tõendab Herodotes, et skytlaste sõjas Dariuse vastu 515. a. e. Kr. saatnud skytlased saadikud naabrite juure paluma abi ja siis tulnudki kokku taurlaste, agatyrside, neuretlaste, antrophagide, melanchlainete, gelonide, budinlaste ja sauromatide kuningad. Melanchlainetel olnud oma kuningriik, nad pole sellest sõjast perslaste vastu võtnud osa ja nad läinud ära põhja poole. Ku-

ningas olnud ka skytlastel, kes ise palunud abi teistelt. Üldse oli ju kuninglik valitsemise viis tol ajal rahvaste juures peaaegu ainuke, mida üldse tunti selgema valitsemise kujuna. Hilisemate Skandinaavia kuningate võidukäikudega naabermaile pidi säärase valitsemise tulukus ka naabreile olema tehtud teatavaks, nii ka eestlastele.

III sajandi lõpul põhjendas Hermanrich suure Gooti riigi, mille piirid Läänemerest ulatusid Uuralini. See oli selle aja kohta määratu ettevõte. Riigil oli oma keskvoim ja isegi kirjandus (praegugi alalhoitud Ulfila piibli tõlge Upsalas). Säärasel lool pidi gootlaste riik kahtlemata puutama kokku eestlastega ja eestlased pidid ligemalt tundma Gooti riigikorraldust.

Dr. Fr. Bunge arvamise kui ka kadunud arheoloog Jaan Jungi leidude järele võisid eestlased elada Gooti riigi piirides, võisid ehk isegi mõnesuguse halli minevikku vajunud ja meil tundmata viisil omavalitsuse kaudu võtta osa valitsemisest.

Eestlaste saatkond Rooma idagootlaste kuninga Teodorich Suure juure (454—526) õnnesoovide ja merivaigust kingitustega ei olnud paljas juhuslik auavaludus, küll aga poliitiline käik. Siin näitasid kingituste viijad, et gootlaste valitsemise ajast olid neil head mälestused ja et Teodorich oli üks endise Gooti riigi pärija ja kohendaja, kelle vastu oli veel kui mitte muid,

siis moraalseid kohustusi. See on nimelt sündinud sellal, kui hunnide hävinemise järele eestlaste kuningas Olimar uuesti oli saanud valitsema üle Läänemere idaranna. Kuningas Teodorichi vastus saatkonnale, mille leiame Cassiodorusest V 2, on väga huvitav:

„Teie saadikute läbi oleme meie näinud, et teil on suur tahtmine meist teada saada, kes teie ise elate ookeani kaldal, et jääda meiega ühendusse. On väga armas kuulda, et teie palute meie käest teateid, kuna meie pole saanud saata teile käske. Siis armastage meid kui tuttavat, keda teie olete armastuses üles otsinud kui tundmatut. Sest nii paljudest rahvastest läbi siia teed teha ei ole kerge ettevõtte, ja merivaik, mida teie oma õnesoovijatega saatnud, on tänuhulka vastu võetud.“*)

Õige paljutähendav kõne, kus suur riigimees räägib eestlaste saadikutega nagu omasarnastega. Samuti on eestlased huvitatud Itaalia sündmustest. Nende keskel näib olevat mehi, kes tundsid Ladina keelt ja võisid toimitada tõlkimist Itaalia keelest Eesti keele.

871. a. hakkas Inglismaal valitsema Alfred Suur, suur teaduse- ja kunstisõber, reisija ja riigielu korraldaja. Alfred Suure lõpetanud üksi normannide peale tungi Inglismaale, ta korraldas ka mereteid ja pani seal maksma julgeoleku. Et seada kokku maadeteaduse õpperaamatut, saatis Alfred kapten Wulstani uurima Läänemere idarannikut. Wulstan käis selle läbi, alates Schleswigist, ning tungis sügavale Soome lahte. Wulstani järele kirjeldab Alfred nimetatud maid:

„Põhjadaanlastel on põhjapool suurem merekäis, Idameri. Hommikupool sellest on osti- ehk idarahvas, kel endal põhjapool sama merekäis.“

Praegust Preisimaad nimetab Alfred Veonadmaaks. Sellele järgnevat Wittland (merivaigu piirkond Preisimaal). Wittland kuuluvat Eestimaa, Eestimaa aga olevat väga suur. „Seal on nii mõningad linnad, kuid igas linnas asub kuningas. Ka on seal palju mett ja vaha.“ Edasi kirjeldatakse muid maaelanikkude pruuke ja kombeid, mis näitavad mõnesuguste seisuste vahede peale. Viimased aga tärkavad enamasti ainuvalitsuste toetusel ja kultiveerimisel.

Juba läinud aastasaja lõpul toodi meil esile arvamine, et vanadel eestlastel hobune on olnud kõige tähtsam loom, et nad hobuseid ka lüpsnud ja tarvitanud märapiima. See arvamine leiab kinnitust Wulstani teadetes, kus öeldud järgmist: „Eestlaste kuningas ja nende rikkamad inimesed joovad märapiima, kuid vaesemad ja orjad joovad mõdu. Nende juurest võib leida palju head viina, õlut ei pruulita, kuid selle eest on mõdu üliküllalt...“ Nii kaunis üksikasjaline ülevaade nii maal oleva valitsusviisi kui ka eluviiside ja majandusliku seisukorra kohta. Üks tähtsam ajaloolane, Daani ajaloo kirjutaja Saxonis, lisanimega Grammatici või Eesti keeles Saxo Grammatikus, jutustab, et meie maad esimesena saanud tundma Daani kuningas

*) Väga tõenäoline teade, kui pidada meeles, et Cassiodorus oli Teodorichi sekretär ja võis viibida ise eestlaste saatkonna vastuvõtmisel.

Hading ja tema ajal olevat Skandinaavia vägimees Odin maetud Osmussaarele. Odin oli õieti Skandinaavia vägimeeste keskpunkt, peamüüt, kel rohkesti abilisi, viimased ka kõik omaette suurused. Nimetatud Daani kuningas Hading olevat „eestlaste riigi oma alla heitnud“, kuid ta pojad olevat seda sõjakäiku pidanud edasi, laiendanud ning võitnud ka ära pärast piiramist Ridala kantsi. Hadingi poeg Frotho piiranud eestlaste kuningat Harduanust viimase kantsis, lipsanud sinna sisse naisterahva riietes, avanud kantsi väravad ja saanud seesugusel viisil lasta kantsi sisse oma väe. Harduanus saanud põgeneda laevadele, kuid oma riigi saanud ta tagasi alles siis, kui annud naiseks Frothole oma tütre. Keskaja kirjanikkude teadete järele on Frotho Daani müütide peakangelane, rahvuslik vägimees, kes elanud umbes Kristuse sündimise ajal ja heitnud daanlaste valitsuse alla nii slaavlaste kui ka hunne. Kuid Frotho-nimelisi Daani kuningaids on mitu terve rida, ja sellenimelisi kujusid tuleb ette ka naabermais, peale muu teistes Põhjamere äärseis mais ja kuulsas Saksa lugulaulus „Gudrunis“.

Järgmine Eesti kuningas Olimar astunud ühendusse hunnidega, saatnud 5. sajandi lõpul daanlaste vastu suure laevastiku 6 osas, laevastik saanud aga lüüa Frotho poolt. Seega oli Olimar saanud ärrippuvaks Daanist ja kui hunnide võim hakanud nõrkema, saanud Olimar uuesti Daanilt valitseda Läänemere idaranna. Saxo Grammatikust on peetud enam muinasjuttude kui tõsiasjade edasikandjaks, kuid ta kirjeldused on väga tõenäolised ja erapooletu ilmega, kuigi nad on tehtud vanade muinasjuttude järele. Kui nüüd pidada tõeks väidet, et kuninga, vürsti ja riigi nimetused on laenatud Gooti keelest, siis on raske arvata, et nimetused oleksid säilinud üle sajandite paljaste mälestuste tõttu, kuna need asutised eestlastel endil oleksid hoopis puudunud. Üheks kahtlaseks ajajärguks eestlaste minevikus on kahtlemata 5. ja 6. sajand p. Kr. s., kus Gooti riigi lagunemise järele pidid tekkima uued iseseisvad riigid Läänemere idarannikul.

Teised Skandinaavia vanemad mälestused kõnelevad veel praegu Eesti ja kurelaste kuningaist, kes maad valitsenud. See aga ei eita, et väiksemis valitsemispiirkonnas eesotsas ka sel ajal võisid siiski olla rahvanemad. Selleaegse sügava usulise meeleoluga ja kommetega rahvahulkades arvestades võis rahva ja jumalate vahel olla vaid harilikkudest surelikkudest kõrgemal seisev isik, kes ohverdas ohvrupidudel ja juhatas joomist neile järgnevail pidustustel.

Skandinaavia Olaf Trygväsoni muinasjutu järele oli kuningapoeg Olaf oma ema Astridiga läinud Novgorodi poole teele vaatama oma venda Sigurdi. Merel aga olid neile langenud peale vikerlased ja võtnud mõlemaid vangid. Olaf, emast eraldatult vangis olles, antud ühe eestlase, Klerkoni, kätte ja pidanud seal vangipõlves saatma mööda kuus aastat. Kui aga nüüd Sigurd tulnud Eestimaa ja näinud seal Olafi, märganud ta peagi selle kõrgemast soost päritolu ja viinud ta endaga kaasa Novgorodi. Novgorodi poolt uuesti sõjakäikudeks väljasaadetuna satub Olaf viimaks Inglis-

maa kaudu Norrasse tagasi, surmab seal kuninga ja hakkab ise selle asemel valitsema.

Imelikul viisil kõnelevad selleaegsed teated ainult Eesti kuningaist, vanemaist mitte. Nii piiratud ei võinud olla kõigi ajalookirjutajate teadmised maavalitsejaist, et nad neid teisiti ei võinud kujutada ette ega nimetada kui ainult kuningaina.

Teated, mis Eesti kohta olemas, näitavad, et ta aegajalt oma tugevuses paisub ja X sajandil saab üheks tugevamaks põhjamaade riigiks. Kuna Gooti riik rahvaste rändamise tagajärjel lagunes, Sarmaatias aga veel puudusid kindlad riikluse üksused, tuleb arvata, et rahvaste rändamise mõju meie maale ulatus kaunis nõrgalt. Ja kuna üks riiklik võim oli kadunud ja teine alles saamisel, pidi olema kaunis pikk vaheaeg, mis ulatub kuni XIII sajandini. Suurem osa neist murdteadetest, mis täidavad seda vaheaega, on hoopis vastu-pidised sellele, mida jutustab meile Läti Hindrek sakslaste meie maale tuleku ajast, mil oli maksvusel vanemate valitsus. Daani „Historia gentis Danorum“ (lhk. 267, Lindebr. väljaanne) seisab: „Gameleknuc iste cum mille navibus invadens Angliam eam Subjugavit, Estoniam etiam gentem subdit“, s. o. Kanut Suur võitis maa 1028. a. Daani selleaegne retk ei võinud tähendada muud kui vastukaalu otsimist Vene vürstidele, kelle ihaldused näisid juba sel ajal käivat üle loomulikude Vene rahva elamispiiride. Ja kui siis 1030. a. Tartusse hakati ehitama kindlust venelaste poolt, võis seda pidada vaid püüdeks meie maad tõmmata Vene liitu. Kui nüüd pärast Kanut Suurt Daani kuningate nimesid meie maal tuleb ette, pole Daani ülivõim meie maal täieline, küll aga säärane, mida käesoleval ajal võiks arvata ühe elus teise riigi mõju piirkonnaks. Kui nüüd võiks arvata, et Kanut Suure võit tõukas meie maa säärasesse olukorda, kus õnnetu hoobi järel kesk-võim meil purunes ja algas uus valitsemise viisi ajajärk, siis jääb ometi seletamata see, kuidas mõni aeg hiljem maa ja rahvas võisid olla niipalju kosunud ja tugevaks paisunud, et suudeti võtta ette sõjakäik Rootsi ja seal hävitada Sigtuna, millega võis saada korda ainult väga tugev sõjaline jõud, kindel kord ja hea juhatus.

XII sajandi alul peeti Roomas Eestit Daani alla kuuluvaks hertsogiriigiks. Selleks nimetab teda Rooma paavst (Pashalis) 1104. a. antud bullas: „Illustrissimo Principi Regi Danorum Slavorunque Erico Egothe, Duce Estonie et Domino Nordalbingiae...“ Umbes samal ajal põhjendati Lundi peapiiskoppkond, kes pidi Läänemere idarannikul levitama ristiusku. Nii oli Daani mõju XI ja XII sajandil Eestimaal silmanähtav.

Kust tuli see, et Daani valitsus meie kodumaad sada aastat hiljem, nimelt Woldemar II ajal, ei teinud lihtsaks Daani riigi provintsiiks, kus kogu valitsemisviis Daani laadiline, vaid allaheidetud maale anti omaette riigiüksuslik nimetus: hertsogiriik, kuna Daani oleks ju uut riigikorda rajades võinud toetada sõjariistade võitude ja kuninga võimu peale? Maal, kus polnud olemas varem ühtki Erroopa laadilist riigikuju, kus võitjad pidid seisma otsekui tühjuse ees ja

kõike hakkama looma algusest peale, oleks seda tehtud loomulikult oma riigi eeskujul. Maa kaugus Daanist ja iseäraldused ei võinud seks olla põhjuseks, neist raskustest oleks kergesti saadud üle. Et aga uus Läänemere maade hertsogiriigi maavalitsemise aparati ei saanud kujundada lihtsa Daani provintsi kohaselt, kinnitab seda, et siin enne pidi olema kohalik omariikluse kuju, kuigi ehk seda oma parimal kujul otse Daani võimu maaletoomisel maksvusel polnud. Selle eelkäija kord olemas olemisega pidi Daani arvestama, kui ta andis maale uue valitsemiskorra. Sel võis olla teine välimus, mitte aga hoopis teine siht ega sisu. Seda oleme näinud isegi viimastel oma kodumaa valitsuste vahetustel, kui ametnikud, kuigi uue nimetusega, ikkagi vanal alusel seati sisse ameti nõuetele vastavalt.

Kuni tänapäevani on valitsenud arvamine, et Daani ja ordu võimude maksmahakkamiseni valitses meie maal rahvavanemate valitsemise viis, mis on lihtsaim üldse ja on eelastmeks kultuursemale valitsusviisile. Seda arvamist kinnitab omalt poolt valitsusviiside arenemise üldnähe, kus nimetatud viis tuleb teha läbi looduserahva edukäigul kultuuriliste valitsusviiside juure paratamatu vaheastmena. Nii jääb see vaade peatuma seisukohale, et meie riiklik arenemine pole kunagi ulatunud kaugemale, rääkimata juba säärestest selgematest valitsusvormidest, nagu seda suutis olla isegi selleaegne monarhia. Ja mõnel pool otsekui soovitakse, et meie arenemine millalgi ei võinud olla kõrgem, sest see vähendaks meie juures võõraste poolt tehtud kultuuritöö tähtsust ja alandaks selle ajaloolist hinnangut.

Kuid kaugema ja vanema aja teatele Eesti kuningate kohta ei ole panna vastu teisi, mis lükkaksid ümber nende olemasolu võõraste allikate järele kuni sakslaste meie maale tuleku ajajärguni. Nii leiame Alna Balduini kirjades: „Pärast seda, kui piiskopp Hermann Kuramaa jaoks pandud ametisse, hakkasid ka sakslased Kuramaad ära võitma ja 1230. a. andis Kuramaa kuningas terve põhjapoolse Kuramaa sakslastele üle ning ristiusk leidis igalpool üle maa laialt laotamist...“

Mis tähendab sõna Kuramaa kuningas? Kas mõnd maavalitsejat, missugune amet oli seal maksev? Kas on meil põhjust arvata, et selle nimetuse andsid võõrad Kuramaa riigipeale, ilma et siin midagi sarnast näha või kuulda oleks olnud?

Nii kõnelevad meile teated kaugemast minevikust. Meile aga ütlevad nad üht: On veel olemas uurimata kohti meie rahva kaugemas minevikus. Tuhande aasta ja veel kauema aja eest meie maal maksvusel olnud eestlaste omariikluse ajajärk ja selleaegne riigikuju on nüüdsel ajal juba meist kirjalikkude allikate puudusel pidanud taganema otsekui kättesaamatusse kauguses, ei saa kinnitada, nagu poleks kunagi paremat olnud, nagu oleks enne Läti Hindreku aega maal valitsenud loodusrahvaste taoline ühiselu. Riikluse jälgi leiame kaugest muinasajast ja pealegi väga selgeid ning paljuütlevaid.

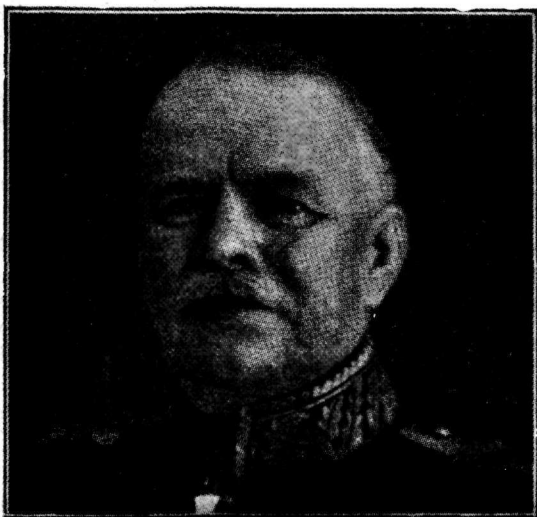
M. Morrison.

Ülemaailmalised rahvusvahelised laskevõistlused Stokholmis.

Rida suurejoonelisi ülemaailmalisi laskevõistlusi. Kohtuvad 17 rahvust üle poole tuhande võistlejaga. Maailma parimad laskurid jõudu proovimas. Kogu Rootsi rahvas elab võistlustele kaasa.

Käesoleval aastal 7. kuni 18. augustini peeti Stokholmis ülemaailmalisi rahvusvahelisi ja Skandinaavia rahvaste (Rootsi, Norra, Soome ja Daani) laskevõistlusi. Selle aja jooksul viidi läbi üldse 21 võistluslaskmist vabast püssist, sõjaväepüssist, püstolist, väikekalibriisest püssist ja jahipüssist.

Et ka meil laskesportlik liikumine on võtnud hoogu, kasutas kaitseliidu peastaap ära soodsa juhu, et need tähtsad võistlused peetakse ära meie ligemas naabruses, ja komandeeris Stokholmi informatsiooni otstarbel peastaabi õppepealiku kapten A. Partsi ja Tallinna maleva soomusautode rühma pealiku A. Louni. Kapten A. Parts jutustab alamaal sooritatud õppereisu ja võistluste käigu kohta järgmist:

*Kindral-leitnant K. O. Toll,
Korraldava komitee ja Rootsi küttide liidu
esimees.*

I. Stokholmis.

Jõudes Stokholmi eelsesse saarestikku hoovab vastu selle kangelasliku põhjamaa rahva eluõhk.

Tuhanded kaljusaared ja -saarekesed tõusevad merest. Mütsisarnasele kaljupangale on juurdunud mänd; siin sirgub ta vana vägeva puuna, seal ajab ta oma esi-

mesi juuri kalju prao vahele. Siia skääridesse on peitsenenud ka inimene. Igal pool punased elurõmsad majad ja majakesed, valgesse raamitud akendega. Iga maja ees lipuvarras ja sel lehvib sinine kollase ristiga Rootsi rahvuslipp. Neid lippe näed igal saarekesel, neid näed igal majal. Kõikjal demonstreeritakse oma vägevast ja sügavast rahvustunnet. Aastasadade pikure võitlus karmi põhjamaa loodusega, karmide naabritega on teinud inimesed julgeks, kasvatanud tugevaks enese- ja oma rahvuse tunde. Igal sammul tunneb võõras, et ta on Rootsis.

Vahetpidamatult lendlevad mööda saarekesed, punased majad ja rahvuslipud.

Järsk käänak suurema saare tagant.

Valgete hiigla-liblikate parv silmade ees. Risti ja rästi sõeluvad jahid vaevalt ruutkilomeetrilisel veeljal. Kümme, kakkümmend... nelikümmend. Hulljulgelt risteldakse üksteisest mööda, kaelamurdvad pöörded, purjed kipuvad juba riivama vett.

Siin saadab pealinlane mööda oma vabad tunnid.

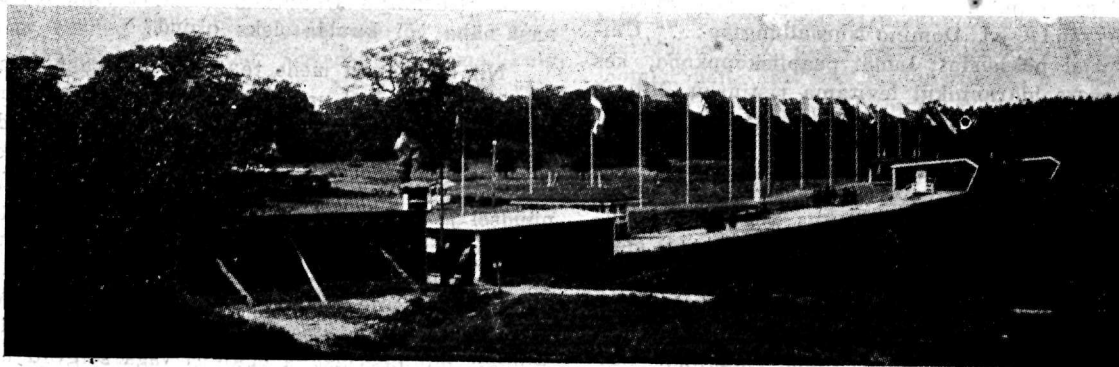
Kümnete kaupa voorivad mööda laevad, laevakesed, mootorpaadid ja igasugused veesõidukid. Pühapäeval stokholmlane ruttab skääridesse...

Elurõõm, elujõud ja sügav rahvustunne hoovavad esimesena vastu Rootsi jõudmisel.

Stokholm.

Palju on kirjutatud sellest põhjamaa Veneetsiast, kuid ikkagi leiad siit midagi uut.

Laev peatub südalinnas saare kaldal, kus asub ku-

Skuggari laskevälja tulejoon. Tulejoone taga võistlustest osavõtjate rahvaste lipud.

Laskevõistlustest osavõtja P.-Ameerika Ühisriikide meeskond.

ninga loss. Parajasti tuleb uus vahtkond lossi vana vahetama. Sinised mundrid läikivate kiivritega. Kindlal paraadsammul astub meeskond, ees suur sõjaväe-orkester. Kapellmeister oma „marssalikepiga“ sammub kõrgele tõstetud päi, andes mitu silma ette harilikule rivimehele.

Rahvaparv saadab vahtkonda. Murd on lossi treppidel ja õuel, kus sünnib vahtkondade vahetus. Vahiparaadi jälgib vähemalt tuhandepäine rahvahulk.

Pole aega peatuda ega imetleda seda graniidist tolmuta linna. Hädavaevalt saab asjad võorastemajja ära anda, kui läheb sõit laskeväljadele.

II. Skuggani laskeväljal.

Veerandtunniline autosõit ja olemegi mööda Laduvikenist ja sellega Stokholmi veerikul. Teed on ka väljaspool linna asfalteeritud ja laudsiledad. Tolmukübetki ei tõuse üles. Sõidetakse kiiresti, olgugi et liikumine on palju elavam kui meil Tallinnas. Alalist tuututamist ei ole, antakse ainult lühikesi, asjalikke hoiatussignaale. Rahvas on kiire liikumisega harjunud ega hüppa auto ette jäädes peatult siia-sinna, vaid kaob lühimat teed mööda.

Pööre vasakule märke ja olemegi Skuggani laskeväljal. Ootad mingisugust halli, sügavtõsist lasketiiru, auväarikat ja kuiva. Hoopis teine pilt avaneb meie silmadele: elurõõmus, lustiline ja kirev.

Metsaga piiratud plats, tulejoonel punased valgega garneeritud laskemajad, tulejoone taga kõrgetes lipuvarrastes osavõtjate rahvuste lipud, nende taga jällegi punased majad ja majakesed, alalised ning ajutiselt rahvusvaheliste võistluste tarvis ehitatud. Nende keskel igasugused kioskid ja telgid.

Tulejoone ümbruses kihavad rahvahulgad: mehi ja naisi, vanu ja noori, küll võistlustest osavõtjaid, esin-dajaid, ajakirjanikke ja lihtpealtvaatajaid.

Rõõmus ja kodune tunne haarab hinge. Meie laskerajad selle kõrval tunduvad üksluistena, hallidena ja mahajäetuna. Siin valitseb pühapäevane meeleolu. Domineerib roheline ja punane, siis kirevavärvilised rahvuslipud.

Seisatame mõned minutid tummalt, haaratud pildi uudsusest. Kuid pole aega ilu nautimiseks, siinviibimise paar päeva mööduvad linnulennul. Tarvis asuda uurimisele ja õppimisele, mis otstarbel siia sõitsimegi.

Hädavajaline informatsioon saadud, vajalised kaavad hangitud, selgub peagi võistluste üldkorraldus.

III. Võistluste üldkorraldus.

Käesoleva aasta rahvusvaheliste võistluste korraldamise võttis enda peale Rootsi.

Võistluste hooldajaks (protektor) on T. M. Rootsi kuningas Gustaf V.

Võistluste korraldajaks ja läbiviijaks on korraldava komitee, mille auesimeheks on T. K. Rootsi kroonprints, esimeheks Rootsi küttide liidu esimees kindral-leitnant K. O. Toll ja abiesimeheks ülemaailmalise laskurite liidu Rootsi osakonna esimees kindral-leitnant G. R. J. Åkermann.

Korraldava komitee koosneb au- ja tegevliikmeist. Auliikmeid on kaksteistkümmend.

Tegevliikmeid on kaheksateistkümmend.

Vaadeldes korraldava komitee koosseisu torkab otsekohe silma, et laskespordi alal tõmbavad kaasa kõik kihid, tsiviil- kui ka sõjaväeline rahvas eesotsas välis-

Rootsi kaitseminister kolonel Malmberg avab ülemaailmalised laskevõistlused Skuggani laskeväljal.

ministri E. Tryggeriga ja kaitseministri kolonel-leitnant H. Malmbergiga. Siin on kindraleid, advokaate, ametnikke, pangadirektoreid, kaupmehi, kunstnikke, vabrikante, apteekreid jne. Kõige kõrgemal seltskondlikul kohal seisvad isikud töötavad õlg-õla kõrval hariliku riigikodanikuga.

Kindral-sekretärina toimib kapten H. Victorin. Siis on veel rida erikomiteid.

Püssi ja püstoli laskmise ning laskevälja komitee esimees on vabahärra kolonel S. Rålamb.

Jahipüssidest laskmist juhib kohtunik G. Boivie.

Edasi on veel: auhinnakomitee, vastuvõtukomitee, pressi- ja propagandakomitee, eri juhatajad iga relva ja iga distantsi tarvis.

Masinavärk on täpselt ja otstarbekohaselt välja töötatud ja see käib takistamatult ja korralikult.

Võistluskomitee on üldse nähtud ette 21. Neist on tähtsamad:

- 1) XXVI vabapüssi maailmameistri võistlus;
  - 2) XII sõjaväepüssi maailmameistri võistlus;
  - 3) XXIV püstoli maailmameistri võistlus;
  - 4) I rahvusvaheline väikekaliibrilise püssi võistlus.
- Üldist tähelepanu äratav veel I põhjamaade (Rootsi, Norra, Soome, Daani) meistervõistlus vabapüssist. Relvade järele jagatakse võistlused kahte suure gruppi:

- 1) Püssi ja püstoli laskmine ja
- 2) jahipüssi laskmine.

Esimesse gruppi kuuluvad:

- 1) vabapüssi laskmine (kategooria A);
- 2) sõjaväepüssi laskmine (kategooria B);
- 3) püstoli laskmine (kategooria C);
- 4) väikekaliibrilise püssi laskmine (kategooria D).

Jahipüssist laskmist toimetatakse kahel alal: lendava tuvi ja jooksva hirve pihta (muidugi mitte eluslindude ja loomade pihta).

Võistlusele on annud üles 17 rahvust. Võistlejad saatsid välja: Tšehhoslovakkia — 13; Daani — 29; Soome — 28; Prantsusmaa — 18; Holland — 1; Itaalia — 11; Norra — 22; Poola — 12; Portugal — 1; Hispaania — 14; Šveits — 16; P.-A. Ühisriigid — 15; Rootsi — 175. Andmed puudusid alul veel Saksa, Inglise, Greeka ja Ungari kohta.

Autasu eest on rikkalikult hoolitsetud. Kuuskümmend isikut ja asutist on annetamisest võtnud osa, eesotsas Rootsi kuninga ja kroonprintsiga.

Huvitav on ära märkida, et need hotellid, kus välisriikide meeskonnad peatuvad, ka oma auhinnad välja panevad.

Iseäralduseks on see, et nimetuste, auhindade, märkide ja diplomide kõrval antakse välja ka sularaha.

Autasu on kaunis kõrge, vähemalt võrreldes meie oludega.

Nii saab vabapüssi laskmises esimesele kohale tulnud meeskond rändkarika, 1000 krooni (sada tuhat senti) ja kingitusi. Iga osavõtja saab kullatud hõbedase märgi.

Teine meeskond saab 800 krooni sularahas ja iga liige hõbedase märgi. Kümnes meeskond 100 krooni ja kingitusi.

Peale selle saab iga meeskond rahvusvahelise laskuritelidiu diploomi.

Üksiklaskureile rahalist tasu ei anta.

Kõigis kolmes asendis ja iga üksikus asendis eraldi esikohale tulnud võistlejad saavad vastava maailmameistri nimetuse, kuldmedali ja auhinna. Teisele kohale tulijad saavad hõbemedali ja kolmandale kohale tulijad — pronksmedali.

Auhindu jagatakse välja kuni kümnenda kohani.

Teiste võistlusalade autasu on tunduvalt vähem. On rida võistlusi, kus antakse välja ainult sellekohased märgid või sularaha.

IV. Tähtsamad võistlusalad ja nende tingimused.

Kõikide võistluste üksikasjaline kirjeldamine viiks liiga kaugele üksikasjadesse, mispärast piirdume ainult tähtsamatega.

Hispaania meeskond.

1. XXVI vabapüssi maailmameistri võistlus.

Iga rahvas võib panna välja ainult ühe seitsmeliikmelise meeskonna, kellest 5 võistlejad ja 2 on varus.

Antakse 120 lasku (40 püsti, 40 põlvelt, 40 lamades käelt) kümneringilise 300 m normaalmärklaua pihta (ringide läbimõõt 1 m ja musta sõõri läbimõõt 60 sm). Laskekaugus 300 m.

Võistlus viiakse läbi 16. augustil Skuggani laskeväljal.

Igale rahvusele antakse vähemalt 3 märklaua ja nende pihta peab viiemeheline grupp 8 tunni jooksul laskma välja oma 600 lasku (laskmise aeg kella 8—12 ja 13—17).

Püssi sort on täiesti vaba, lubatud on kõiksugused parandused ja täiendused, ainult optiliste sihtimisvahendite kasutamine on keelatud. Püsse kontrollitakse ainult ses mõttes, et nad pole hädaohtlikud julgeolekule.

Käetoe (šampinjon, seen) kasutamine on lubatud ainult püsti laskmisel.

Igast asendist võib anda 10 proovilasku.

Märklehed vahetatakse iga kümnelasulise seeria järel. Iga lask märgitakse üles ja selle tabamuskohat näidatakse laskurile märklaual osutisega.

2. XII sõjaväepüssi maailmameistri võistlus.

Antakse 60 lasku: 20 püsti, 20 põlvelt ja 20 lamades käelt. Võib teha kaasa ka ainult ühe asendi võistluse. Proovilaske on lubatud iga asendi peale 6 tükki, aega iga asendi peale 45 sekundit.

Iga rahvus võib panna välja oma soovi kohase arvu laskureid. Rootslased ei tohi anda rohkem võistlejaid kui kõige suurema arvilise võistlejaskonnaga võõras rahvas.

Märklaud on sama mis vabapüssi laskmise juures. Lastakse püssidest ja laskemoonaga, milledega varustatud võistlusi korraldaja rahva sõjavägi. Mingisuguseid muudatusi püssi juures ette võtta ei või, ainult kirbu võib samatüübilise vastu vahetada ümber.

Rühma võib kasutada igast asendist laskmisel.

Korraldav komitee muretseb iga võistlusest osavõtja rahva tarvis laenu näol 10 uut püssi.

3. XXIV püstoli maailmameistri võistlus.

Võistlus leiab aset 14. augustil.

Iga rahvus võib panna välja ainult ühe viiemehelise grupi ja neile lisaks kaks varumeest (varumehed kaasa ei lase).

Igale rahvusele antakse vähemalt kaks märklaua. Märklauad jagatakse loosiga hiljemalt kella 17-ks võistluse eelpäeval.

Laskekaugus on 50 m. Kümneringiline märklaud; välimise ringi läbimõõt 50 sm ja musta sõõri läbimõõt

20 sm (samasugune kui kaitseliidu püstoli märklaud). Laskmise eelpäeval antakse igale rahvusele vähemalt üks eeskirja kohane märklaud harjutuslaskmiseks, kuid selle pihta antud proovilasud ei loe.

Võistluslaskmine sünnib eeskirja kohase tarvita-mata märklaua pihta, mida iga 10-lasulise seeria jä-rele vahetatakse. Iga lask märgitakse üles ja selle asu-koht näidatakse võistlejale.

Iga võistleja annab 60 lasku. Kümnelasulised see-riad tulevad katkestamatult lasta välja. Lubatud on 18 proovilasku.

Laskeasend: käsivars peab olema kehast lahti ja mingisuguse toeta.

Igasugust seltsi püstolid on lubatud, optilisi sihti-misvahendeid kasutada ei tohi. Püstoleid kontrolli-takse ainult julgeoleku mõttes.

4. I rahvusvaheline väikekaliibrilise püssi võistlus.

Väikekaliibrilise püssi maailmameister-võistlused koosnevad:

a) meeskondade võistluslaskmine püsti (ühtlasi ka üksiklaskmine) 17. augustil;

b) meeskondade võistluslaskmine lamades (ühtlasi ka üksiklaskmine) 18. augustil.

Iga rahvus võib panna välja ühe seitsmeliikmelise meeskonna. Kummastki asendist laskmisest võtavad osa viis meest, keda võib valida kogu meeskonna hul-gast. Nii ei ole tarviline, et sama viis meest võtaksid osa nii püsti kui ka lamades laskmisest.

Püssi valik on täiesti vaba, kuid kaliiber võib olla kõige enam 6 mm ja optiliste sihtimisvahendite kasu-tamine on keelatud. Laskemoon on samuti vaba va-liku järele, kuid tingimusega, et oleksid mantlita (kat-teta) tinakuulid.

Laskekaugus on 50 m.

Kümneringiline märklaud. Musta sõõri läbimõõt on 120 mm. Kümnenenda ringi raadius 10 mm. Teiste ringide laius 12,5 mm. Sellega on välimise ringi läbi-mõõt 245 mm.

Laskmine viiakse läbi järgmiselt:

a) 40 lasku püsti antakse 8 seerias à 5 lasku. Iga viielasuline seeria antakse katkestamatult. Lubatud on 10 proovilasku.

b) 40 lasku lamades 8-as seerias à 5 lasku. Iga viielasuline seeria antakse katkestamatult. Lubatud on 10 proovilasku.

Kasutada on lubatud ainult määruste kohaseid märklehti ja neid vahetatakse iga viielasulise seeria järel.

Iga lask märgitakse üles üksikult ja tabamuse asukoht näidatakse laskurile. Kuulid kleebitakse läbipaistva paberiga kinni.

Need oleksid üldjoontes põhivõistluslaskmiste tin-gimused. Peale selle on veel terve rida kõrvalisema tähtsusega, kuid väga huvitavaid võistluslaskmisi, milledega katsume edaspidi tutvuda ligemalt.

A. P.

Jäe Jumalaga Kodumaale!

Veneaegne kroonuteenistuse kaja Eesti rahvalauludes.

Veneaegset väeteenistust iseloomustab rahvatar-
kus lausega: „Puhas leib, aga tulesädemed sees“. Seda
tulesädemetega kroonuleiba ei tahetud naljalt minna
sööma ega teenima. Katsuti ära kõikisugu konksud ja
abinõud, et aga väeteenistusest vabaneda. Ei kardetud
isegi panna kätt oma tervise külge, ja paljud noorme-
hed, pääsedes küll kroonuteenistusest, läksid hauda.

Mitte seda, et eestlane oleks kartnud sõda või sõ-
jariistu, vaid väeteenistusest katsuti hoiduda kõrvale
sel põhjusel, et oli raske lahkuda kodumaalt! Eestist
võetud nekrutid veeti ju kas Siberi põhja või Poo-
lamaale, kus võõras rahvas, võõras keel. Kui arves-
tada veel sellega, et tol ajal alamväelastega käidi üm-
ber kui koertega, et neid naljutati, peksti ja suruti ve-
nelasest paelamehegi päka alla, siis võime saada ette-
kujutuse sellest, kuivõrra vastikuks osutus meie ko-
dumaapoegadele teenistus Vene väes.

Ja kui kõigele vaatamata eestlastest saadi häid
sõdureid ja isegi tunnustatud väejuhte, siis tõendab see
vaid meie meeste mehemeelt ja visadust, mis võõra
võimu puhulgi ei raugenud.

Veneaegne nekrutite võtmine on jätnud hulga jälgi
rahvalauludesse, s. o. uuematesse rahvalauludesse, mida
kiilalaulikud sepitsesid ühenduses väeteenistusega.

Väeteenistusse minek oli ju omast kohast asjast
puudutatud perekondadele suursündmuseks, sellest
räägiti juba mitu aastat enne kui perepoeg sai teenis-
tusealiseks. Ja kui saabus lahkumine, siis oli nuttu ja
silmaavett enam kui üleäru. Õed, vennad ja vanemad
saatsid nekrutist poega nagu surma, ja ega see vale
ka pole, sest paljud ei tulnudki enam elusatena tagasi.

See hahemeelsus, mis esildus nekrutite saatmisel,
põimiti loomulikult ka rahvalauludesse.

Läänemaal lauldi kaua nekrutilaulu, mis algas sõ-
nadega:

„Kui kurvaks jäid mu vanemad,
Kes mind olid kasvatand.“

Selles laulus lauldakse rakendatud hobustest ja
määritud masinatest, millega nekrutil tuli sõita kroo-
nuteenistusse. Edasi räägib laul sõjast, kus püssikuu-
lid lendavad rahena. Noormees kantakse laatsaretti,
kus ta kurdab:

„Oh teaksid minu vanemad,
et olen haavatud.
Oh teaks ka mu armas pruut,
et olen haavatud.“

Siis saabub kiri kodumaalt, et pruut surnud. Nüüd
pole noorel sõduril muud kui võtab seinalt mõõga ja
torkab südamesse, et laul võiks lõppeda sõnadega:

„Siis otsas oli kõik mu vaev
ja kõik oli lõpetud.“

Kui seda haledaviisilist laulu lauldi, siis valasid
pisaraid mitte ükski naised, kel pojad soldatiks, vaid
isegi vanad piigad ei suutnud hoida tagasi nutuväri-
nuid.

Teist ja palju pikemat laulu lauldi samuti Läänemaal
ja eriti Kloostri ja Kelu külas. See al-
gas nii:

„Ma teen üht kurba salmikest,
pean lauluks jätma igavest,
mis noortel meestel märgiks ees,
et sellest õpiks igrames.“

Laul jutustab emast, kes juba hällilapsele laulab
lugusid poiste numbrivõtmisest. Poja suureks sirgu-
des tuleb kiri keisrilt, et mehi oli puudu kroonu väes.
Sel puhul laseb laulik noormehel kurta:

„Kui mu kõrvad seda kuulsid,
siis mu silmad nuttu laulsid.“

Edasi laseb laulik noorel nekrutil ägada:

„Jumal, Jumal, küll on hale,
kõik see värk on mu eest kole:
Pruudi pean ma maha jätma,
püssi, mõõga kätte võtma!“

Laulus räägitakse ka kroonuteenistusest endast:

„Vana soldat õppind mees,
ta kamandab seal teiste ees.
Ta ütleb valjult ras-dva-trii
ja käseb poistel teha nii.“

Et see õppus niisama kerge polnud, seda tõestab järgnev salm:

Püss mul seljas, kuulid paunas,
ise mina olen märg kui saunas.“

Mõnes laulus katsutakse võtta julgemat tooni, näiteks:

„Oh rumal hing, miks nutad,
kui saadetakse sind
see kroonuteenistusse,
kus elab vahva mees.
Sa välja valitsetud
noor terve, tugev mees;
sa selle peale väljas
pead kaitsma isamaad.“

Aga küllap laulik teadis isegi, et veneaegse väeteenistusega polnud suuremat tegu meie isamaal, seepärast võtab ta naljatada ja laseb kroonut teeninud noormehel kelkida:

„Ma võtan kübar, kepi
ja lähen kosima
neid Poola krahvi tütreid,
kel mõisad, vallad käes.“

Leidus ka laule, milles kroonuteenistust katsuti ülistada, nagu:

„Oh kroonu, sinu teenistus
on noorte meeste röömustus.“

Nekrutid aga teenistusse minnes laulsid seda laulu nii, et panid sõna „röömustus“ asemele „kurvastus“. Üldse ei löönud need laulud läbi, milles katsuti väeteenistust valgustada heatahtlikult.

Enne maailmasõda lauldi laialt sõdurilaulu, mis algas nii:

„Minu õnnelik noorusepõli,
kui lennates mööda ta läind.“

Laulus katsutakse ka omakseid lohutada ja öeldakse:

„Ei viida meid surma, ei vangid,
miks asjata leinate siin,
vaid isamaa kaitsjate ringi,
see pole ju kellegi piin.“

Laulu lõpp aga, kus räägitakse purunevast elulaevast ja leinakellast, upub halemeelsusse.

Vene-Jaapani sõja ajal said populaarseks mitmed laulud, näiteks:

„Küll mitu tundi kestnud hirmus sõda
ja tuhanded on langend võitluses.“

Laulus räägitakse surijast Eesti sõdurist, kes sõbrale ütleb:

„Oh Eestimaa, seal kaugel põhja rannal,
kus jäi mu pruut ja minu vanemad,
kus kandis mind mu ema armurinnal,
kui saad, siis vii neil palju tervisid.“

Kui rahva ja sõjaväe usaldus lõi kõikuma kõrgema väejuhatuse vastu, siis reageerisid rahvalaulikud ka sellele. Ühes sellekohases lööklaulus lauldi muu seas:

„Üks tainapea veel leiti
ja sinna saadeti,
see Lienevitschiks hüüti
ja võitu oodeti.“

Ka maailmasõja ajal tekkisid laulud, peamiselt sõja esimesel perioodil. Laialt oli tuntud laul:

Kaugel võõral vaenuväljal,
Augustovi metsa all.“

Lauldakse väikesest valgest ristist ja ühishauast, kus puhkavad Eesti vennad.

Edasi ütleb laulik, et neid haudu ei ehi lilled ega pole keegi nutnud pisarat mullale, mis katab meie kodumaa poegi.

Kurbloolus, mis seisis selles, et pidime oma pojad saatma maailma otsa asja eest teist taga surema, väljendus sellistes lauludes nii selgesti.

Pärast, kui sõda kujunes ülemaailmlikuks tapatalguks, siis tardus laulikute luulesoon. Polnud igatahes enam kuulda populaarseks saanud rahvalaule.

Nüüd, mil meil oma riik, väeteenistuse aeg lühike ja teenistuskohad kodule lähedased, pole põhjust halemeelseteks nekrutilauludeks ja need ongi rahva suust kadumas.

Mis sa laulad kurba laulu, kui sõdur sööb kaetud laua ääres nagu isand, magab korralikus sängis ja sinelikrae vahel pole isegi neid põliseid putukaid, millela Vene ajal üldse soldatit ei osatud kujutella.

Vanemad veavad poistele veel toidupoolist („ahvi“) järelegi ja pruut pääseb ka kergesti puhta maakeelega kasarmu lähedusse peiut külastama.

Küllap nüüd külalaulikud varsti sepitsevad uusi laule, mis kõlavad röömsamalt eelpool kirjeldatuist.

T. Braks.

Kaitseliitlased, „Kaitse Kodu!“ lugejad!

Jälgi äride ja ettevõtete nimestikku, kes kuulutavad „Kaitse Kodu!“s“. Pöörge nendele äridele oma tähelepanu.

Ujumine — parimaid kehakasvatuse vahendeid!

„Kaitse Kodulle“ kirjutanud **Dr. H. Zirk**, Tallinna maleva teõnil. mlvk. sanitaar-pealik.

Rahva eluvõime määrab kooskõlastatud vaimline ja kehaline areng. Ühekülgne vaimukultuur ja selle kaasnähtena lõbu- ja naudingukultuur — nüüdisaja väljendused — nõrgestavad niihästi üksiku indiviidi kui ka kogu rahva vitaliteeti, valmistades teed degenererumisele ja lõppeks hääbumisele. Vanade, omal ajal kõrgel tsivilisatsiooni astmel seisnud kultuurrahvaste saatuse otsustas ülemäära kasvav naudingutung ja hellinud eluviis. Ka praegustest kultuurriikidest näitavad mitmed rahvatõu väärtuse langemist ja maudumise (degeneratsiooni) tendentsi (Prantsusmaa j. t.). Surevuse ülekaal sündivusest ja sellest tingitud rahvaarvu kahanemine on üks neist sümptoomest. Otse fataalseks võib kujuneda seesugune nähe ühele väikeriigile, nagu Eesti, mis ka hakkab avaldama mainitud tunnuseid.

Tasakaaluks tänapäeva kultuuri varjukülgedele osutub kehaline kasvatus. Nietzsche lausus: „Rahva ja inimsoo elukäigule on otsustava tähtsusega, et kultuur oleks rajatud õigele alusele — mitte hingele, nagu see oli preestrite saatuslik ebausku: õige aluse moodustab keha, liiklemine, dieet, füsioloogia, ülejäänud järeldub sellest...“ Greeklased jäävad seetõttu esimeseks kultuurisünnimuseks — nad teadsid, mis neile sünnitas valu; ristiusk, mis põlgas ihu, oli seni suurimaid õnnetusi inimsoole... Tunnete ja mõtete kasvatus üksi ei maksa peaaegu midagi, alul peab valitsema keha...“ Tarbekohaselt korraldatud kehaline kasvatus, mis ei ulatu üksi piiratud kihtkondadeni, vaid haarab oma alla laiemaid rahvamasse, on tarvilisemaid tegureid rahva elujõu säilitamiseks ja parimaid abinõusid rahvatõu tervendamiseks. Kodune kasvatus ja koolielu peab rajatama uuele kehakasvatusele, sportlikud ja ühiskondlikud organisatsioonid peavad töötama käsikäes ühiste eesmärkide taotlemisel.

Suur ülesanne lasub kaitseliidul. Ta ongi teinud

tänuväärt töö spordiaate levitamise mõttes niihästi oma liikmete peres kui ka laiemais rahvakihtes, korraldades rohkearvulisi kursusi ja võistlusi. Kaitseliitlane-kodukaitsja, kui ta tahab oma ülesannete kõrgusel seista, peaks ise tegema läbi tubli kehakasvatuse kooli. Ta püüdeks olgu mitmete erioskuste omandamise kõrval arendada ka oma kehalisi võimeid tema organismile võimalikes maksimaalseis piires, sest ainult tervena ja elujõulisena suudab ta väärikselt täita oma ülesandeid riigikaitse alal.

Kuigi kehakultuuri liikumine meil, nagu mitmel pool vähismaailgi, veel pole juhitud õigetesse roobastesse ja on alles lõplikult kujunemata, kuigi temaga rida negatiivseid nähteid kaasub, mainin vaid liigset rekordivaimu, läbitõttatud süsteemi ja meetodika puudust — ei saa jätta tunnustamata seda progressiivsus, mis iseloomustab just viimaseid aastaid. Pikka aega joutakse kõikjal veendumusele kehalise kasvatus tähtsust ülesannetest ja spordiaade hakkab tungima sügavamasse rahvakihtidesse. Seda tõestab muuseas tänavune massiline osavõtt üleriiklikust kaitseliidupäevast. Liig vähe pühendati meil seni tähelepanu ühele tähtsaimale kehakasvatusele tegurile, nimelt veespordi ja ujumise harrastamisele, mille juures ligemalt tahan peatuda siinkohal.

Rääkimata ujumisoskuse praktilisest kasust uppumise hädahoju puhul — uppumissurm on Eestis kui ka mujal välismail suhteliselt teiste surmavate õnnetusjuhtudega kaugelt ülekaalus, näit. upub meil igal aastal ümmarguselt 150—160 inimest — on ujumise tähtsus hügieenilise ja kehakasvatuse vahendina suurem kui ühelgi teisel spordiharul. Kõneldes ühe kehaharjutuse toimest inimkehase peab arvestama mitmesuguseid momente, nii harjutuse iseloomu, väliseid tingimusi, mõju ulatust üksikuisse elundeisse, lihastikku jne. Ujumisel on teiste spordialade ees paremuseks

see, et ta ideaalsemas keskkonnas toimub, eemal tolmu- ja pisikuterikkaist elamutest ja linnatänavast. Ujuja riietus on miinimumini redutseeritud, supeltrikoos või täiesti alasti harjutades on nahale kui iseseisvale organile antud võimalus oma ülesandeid kõige paremini täita. Vesi puhastab nahaaugukesi, kergendades seeläbi nahahingamist ja mitmesuguste ainete vahetuse jätiste (higi) eristamist. Sellele vee mehaanilisele toimemele lisandub veel suurem, terminiline — külmad kümb-lused ja ujumine olid vanasti juba tuntuimaid kehakarastuse abinõusid. Jaheda vee mõjul kitsenevad naha veresooneid, et vähem soojust ära anda, veri tungib siseelundesse ja lihastesse, seal kiireneb olluste vahetus, mille tulemusena kehas hulk soojust ja energiat tekib. Ainete ringvool on organismis intensiivne, vanaad kulunud keharakud vahetuvad uutega ja kogu inimkehas toimub regenerereerumine, uuestisünd, ning ühes sellega nooreneb ka kogu inimene. Kui kehas seeläbi palju soojust kogunenud, laienevad jälle veresooneid kehapinnal, et liigset soojushulka ära anda, ja nahk punetub üleni — see on loomulik terve keha reaktsioon. Kel nahk kahvatuks jääb peale supelust või ilmub koguni kananahk — selle reaktsioonijõud on nõrk. Niisugune inimene peab olema ettevaatlik külma vee tarvitamisega, ei tohi kaua vees viibida ja peab pikka-mööda külma elemendiga harjuma. Kes korrapärase treeningu läbi on karastunud, selle pindmised veresooneid (nahapinnal) omavad suure elastilisuse ja hea reaktsiooni võimu, selle organism suudab end kaitsta ka õhu madala temperatuuri eest, saavutades kindla ma kaitse külmetushaiguste vastu. Ujumine on — tuntud füsioloogi dr. Bois Reymond'i sõnade järgi — nahagümnaastika, „kogu kehakattele annab ta suurima tugevuse ja säilitab kõrge vanuseni seda eluvärskust, mis on nooruse tunnuseks.

Ei ole huvituseta küsimus, missugune veetemperatuur oleks kõige soodsam ujumiseks. Uurimused on tõestanud, et 4 min. supelusel 12° C juures kaotab keha juba 100 kalooriat (soojuseüksust). Selle soojusekaotusega kaasub teatav kehakaalu vähenemine, mis on mitmesugune vastavalt varieeruvale vee temperatuurile. Lécam'i uurimused näitasid, et 400 m. katseujumisel vee temperatuuri juures 20°, 24°, 18°, 17°, 12° ja 9° C olid kaalukaotused vastavalt — 550, 420, 150, 160, 550 ja 850 grammi.

Nii osutus 18° temperatuur kehasoojuse majapidamises kõige soodsamaks, keha kaotas kaalus ainult 150 gr. Sellest võrdlemisi madalast temperatuurist tingitud soojusekaotus saab nähtavasti üle kompenseeritud tugeva soojuse produtseerimisega kehas kõige paremini. Need arvud on siiski relatiivse tähtsusega, sest palju on olnud organismi konstitutsionaalseist omadusist, kliimast, harjumusest jne.

Ujumisel on elustava toime kõrval nahasse ja kehasoojust reguleerivasse mehhanismi suurepärase mõju siseelundesse, eestkätt vereringe ja hingamisorgani peale, lihastikku ning keha üldarengusse. Ujumisliigutustel sooritab inimene tugeva töö, kõik kehalihased on tegevusse kistud ja, et neid küllal-

daselt suuta varustada toiteainetega, on vereringvool kiirendatud ning süda töötab jõulisemalt. Südame funktsioon (tegevus) on ujumise juures intensiivsem kui teistel kehaharjutustel, sest ta peab võitma lisatakistusi, põhjustatud suurest veerõhust keha pinnale; näiteks lasub rinnakorvil üksi ümmarguselt 8 kg. võrdne veerõhk. Teatud mõõdukust silmas pidades osutub ujumissport heaks vahendiks südamevõimsuse tõstmiseks ja vastupidavuse saavutamiseks.

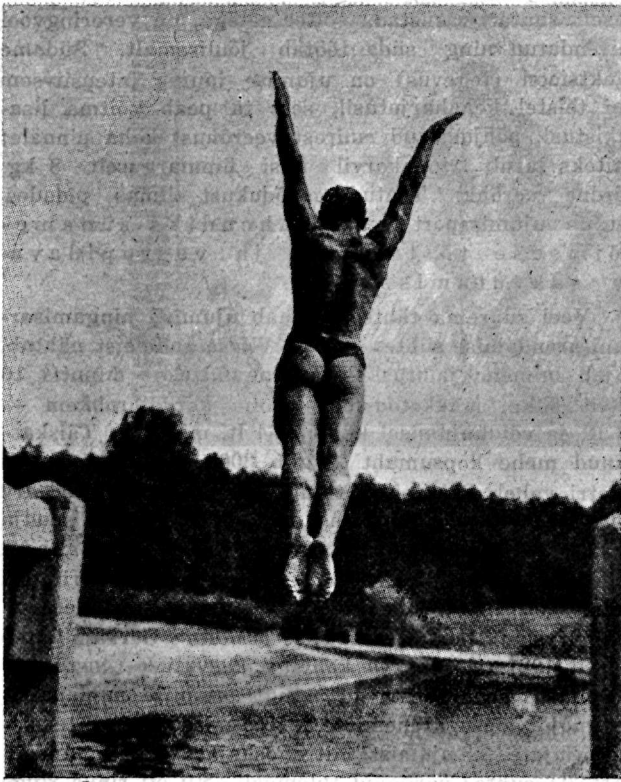
Veel suurema tähtsuse omab ujumine hingamisorgani arendamise suhtes. Nagu Wiese andmeist nähtub, vajab inimene jalutuskäigul hingamiseks minutis 16 liitrit õhku, mäkketõusmisel kolm korda rohkem — 48 lt. ja võiduujumisel koguni 64 lt. minutis. Täiskasvanud mehe kopsumaht kõigub 3000—4000 kantsenti-meetri vahel, Berliini jahtklubi liikmeil ulatub see arv 4700—5600-ni, maksimaalne arv on leitud ühe sõudja juures — 6400, kuna parimal Saksa ujujal Rademacher'il korduvalt 7,1—7,3 lt. ja tuntud sprinteril Heimann'il 7,1 lt. konstateriti — arvud, mis ületavad kaugelt seni sportiliteratuurist nähtud. Gerkan'i uurimused 1921. a. Moskva kehalise kasvatususe instituudi üliõpilaste seas tõestavad samuti ujumise silmapaistvat mõju kopsu arenemisse. Mõõtmised, mis ette võetud ujujate ja ujumist mitte oskajate juures, andsid esimeste suhtes parimaid tulemusi. Nii oli rinna ringmõõt ujujail keskm. 90 sm., mitteujujail ainult 86,1. Kopsumaht kantsentimeetrites oli:

ujumist mitteoskajail:

meestel	3683 kantsentim.,	naistel	2643,
ujujail:			
meestel	4427 kantsentim.,	naistel	2727,
treenerivas rühmas:			
meestel	—	naistel	2887.

Suivõõm.

Veespordi esteetika.

Dr. Kohlrausch konstateeris Saksa 1922. a. olümpiaadist osavõtjaid samuti ujujail suurimaid kopsu-mõõte: kopsu maht näit. oli keskm. 4540 kantsentim., suurem kui jooksjail, jalgpallimeestel, poksijail j. t. Need andmed tõestavad küllalt selgelt: ujumine osutub parimaks abinõuks kopsujõu suurendamiseks.

„Kel nooruses on õnn osaks saanud“, kirjutab Rohn, üks omalajal parimaist ujumisspordi tundjaid, „oma keha kallal õppida tundma, millist tervise- ja jõuküllust korrapärane suplemine annab; kel võimalust on olnud täheldada, kuidas nõrgavõitu lapsed, kitsa rinnakorviga, kahvatu ja väsinud ilmega, süstemaatilise ujumise läbi ajajooksul kasvasid jõulisteks kujudeks laia rinnaga, täis pulseeruvat elu, kehalist värs-kust ja vaimlist terasust, kuidas nad karastusid tuule ja ilmastiku mõju vastu ja haigestusid ikka harvemini — see on minuga ühel nõul ja jõuab veendumusele, et see, kes korralikult supleb ja ujub, muutub järk-järgult tugevamaks, töö- ja vastupanuvõimsamaks, energilisemaks vaimu ja keha poolest, vastandiks sellele, kes kehaharimise unustab ja tema vastu huvi ei avalda.“

Tartu koolilaste seas ettevõetud uurimused on näidanud, et ligikaudu 25% lastest kannatab seisangu-

guvigade (selgrookõverduste) all, samu andmeid leiame ka välismailt. Selle põhjuseks loetakse istumist koolieas, peamiselt istumist teatud seisangu kirjalik-kude tööde tegemisel, mis mõjub — prof. Spitzzy arvamise järgi — seisanguarengusse ja ühtlasi sellega kogu organismisse kahjulikult. Seisanguvigadest, selgrookõverdusist, on tingitud tähtsamate elundite, hingamis- ja vereringeorganite, ebanormaalne arenemine ja häired. Kopsude nõrk arenemine aga soodustab kopsuhaiguste, eriti tuberkuloosi tekkimist. Tuberkuloosi idud varitsevad meid igalpool ja nõuavad meilt iga aasta palju ohvreid. Nõrgalt arenenud inimene ei suuda infektsioonile vastu panna ja haigestub, kuna kehalise kasvatus läbi tugevnenud organism temast jagu saab. Ujumise tähtis ülesanne teiste kõrval ongi arendada meie elundkava, eriti hingamiselundit, tugevaks ja vastupidavaks. Ta mõjub, prof. Schmidti järgi, parandavalt keha seisanguvigadesse, arendades ilusat ja sirget seisangut. Seepärast on soovitatav juba varajases koolieas panna suurt rõhku selle tubli kehakasvatustliku vahendi kasutamisele.

Puudutasin peamiselt ujumise kehakasvatustliku toimet organismisse. Mitte vähem tähtsus on ujumisel ja veespordil üldse psühholoogilis-kasvatustliku tegurina. Ta arendab palju igapäevsele elule väga tarvilikke omadusi. Kohanemine ebahariliku elemendiga, vettehüpped kasvatavad julget meelt, otsustusvõimet ja enesevalitsust. Ligimesele abi andmine õnnetuse korral tõstab ujujas enesetunnet ja iseteadvust ning arendab sotsiaaltundeid, nagu ohvrimeelust j. t.

Lõpuks juhin naissoo esindajate tähelepanu ujumise tähtsusele eriti neile. Juba aastal 1884 — mil puudusid tänapäeva laialdased kogemused ja teaduslikud uurimused — ütles tolleaegne Preisi haridusminister dr. von Goszler väga õigesti: „Ujumine on naisele harmooniliseks kehaarenguks ideaalide ideaal, ei ole ühtki teist kehalist harjutust, millist võiks võrrelda tarbekohaselt juhitud ujumisõpetusega.“ Ja prof. Credé, tuntuima naisarsti, sõnad olid: „Iga ujumisliigutus vähendab sünnitaja valuhoogu!“ Neis sõnus väljendub tähtsus, milline on ujumisel kehakõvendamise abinõuna eriti tulevastele emadele. Ilmakuulus Austraalia ujujanna, Anette Kellermann, olles ise klassikalise iluduse eeskujuks, „Diving Venus“, rõhutas oma kehakasvatustlikes loenguis alati ujumise tähtsat osa naissoole harmoonilise kehakuju omandamiseks. Praegu on paljudes Ameerika naiskoolis ujumine sunduslikuks tehtud.

Soovitan ka meie naiskodukaitselise ujumist kehaharimise abinõuna, ta annab tervist ja elurõõmu võitluses argipäeva muredega ning on parimaid vahendeid nooruse ja eluvärskuse säilitamiseks teel jõule ja ilule.

Tööstuse-kaubanduse paraad Tallinnas!

24. augustil avatakse Tallinnas järjekorraline näitus-mess. Sel puhul ilmub „Kaitse Kodu!“ järgmine nr. suurendatud kaustas, arvatavasti kaksik-numbrina, avaldades vastavasulisi kirjutisi meie majandusel silmapaistvate tegelaste sulest.

Aizsargs — Lāti omakaitse.

Naaberriigi kaitseliit sammub kindlat arenemiserada.

Eesti lõunapoolse naabri — Lāti — omakaitse organisatsiooni arenemine ei ole saanud olla nii intensiivne kui seda on olnud kaitseliidu tegevuse arenemine Eestis. Põhjused on siin kaheksad: 1) Lāti „Aizsargs“ on enam rahulikkude aegade ja olude sünnitus, 2) ta ei ole tohtinud ajada oma juuri linnadesse. Viimane asjaolu on eriti raske pidurina mõjunud Lāti „Aizsargi“ kui kodukaitse organisatsiooni jõudsasse arenemisse.

Hiljuti pühitses Lāti „Aizsargs“ oma tegevuse kümne aasta juubelit. Asutatud 1919. a.

Lāti Volmari polgu kodukaitsjad.

riigi sisemise julgeoleku kaitseks sundkorras, ajajooksul sellest sunduslikust riigikaitse organisatsioonist võrsus välja vabatahtlik, riiklikult mõtlejale rahva enamusele tugenev kaitseliit. Sellest ajast peale — see oli 1922. aastal — on „Aizsargs'ide“ organisatsioon järjest sammu nud edenemise poole ja praegu, seitsmeaastase vabatahtliku tegevuse järele, kuulub sellesse organisatsiooni enam kui 23.000 inimest. Kui võtta arvesse asjaolu, et selle arvu annavad ainuüksi maaelanikud, siis võib saavutatud tagajärgedega olla täiesti rahul.

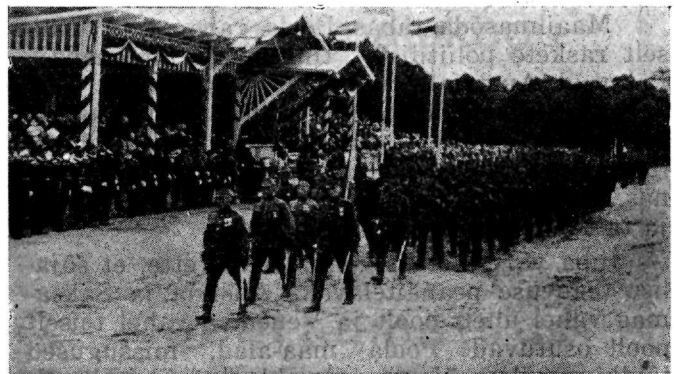
Lāti kaitseliit jaguneb maakondade järele rügementidesse, kes omakorda annavad allüksusi valdade jne. järele. Üldse on Lätis 19 „Aizsargs'i“ rügementi, neist pühitsevad 17 tänavu oma asutamise 10 aasta juubelit. Seda aastapäeva kavatsetakse igal pool pühitseda õige pidulikult.

Viibides neil päevil Riias nende ridade kirjutaja tegi külaskäigu Lāti kaitseliidu peastapi, missugune asub siseministeeriumiga ühistes ruumides. Kaitseliidu ülema kolonel Tone äraoleku tõttu võttis nende ridade kirjutaja vastu

kapten Rusmanis, kelle lahkel vastutulekul avanes võimalus lähemalt tutvuda Lāti kaitseliidu praeguse tegevusega. Nagu selgus, on Lāti kaitseliidul suvine vaheaeg juba seljataga ja praegu käivad kibedad ettevalmistused sügisese õppetöö korraldamiseks. Silmapilgul elati 19. septembril Riias peetavate ülemaaliste Lāti kaitseliidu laskevõistluste tähe all, millele valmistatakse ette praegu ülemaaliselt õige suure innuga. Ngu siin selgub, on need ettevalmistustööd siiski nii mitmeti raskendatud, kuna suvine ja sügisene põllutöö annab talupojale vähe mahti end rakendada edukalt kaitseliidu tegevusele. Seepärast peab iga üksik kaitseliitlane noppima välja üksikuid töö-vahepäevi ja nendest üksikuist lülidest moodustubki lõpuks kaitseliidu tegevusele pühendatud õppepäevade ahel.

Teiseks tunduvaks raskuseks on asjaolu, et maal, kus kaitseliidu üksused küladesse laiali paisatud, puuduvad lasketiirud, missugune nähe tunduvalt pidurdab harjutushimuliste „aizsargs'ide“ tublit edasijõudu. Ka ei saa külamees-kaitseliitlane oma püssi paugutada seal, kus ta tahab. Märklaua tulistamiseks tuleb tal igakord teha lühemaid või pikemaid retkeid ümbrusse ja need retked, kuna nad eduka harjutuse juures peavad korduma sageli, ei valmista loomulikult mingit löbu ränga talutööga kurnatud kaitseliitlasele. Kõigi nende takistuste peale vaatamata leitakse siiski aega ja tahtmist pühendada oma jõudu ja aega kaitseliidu õppetegevusele, missuguse nähte kohta annab selge tunnistuse suur osavõtjate arv kohalikkudest laskevõistlustest.

Iga-aastased eelvõistlused rügemendi võistlusele pääsmiseks algasid tänavu juba juunis ja osavõtt neist kinnitas suurt võistlustahet

Lāti kaitseliitlased tervitavad Rootsi kuningat tema Riias viibimisel.

Läti kaitseväe 5. polgu ratsarühm harjutustel.

rohkearvuliste kaitseväelaste ridades. Et pääseda Riias peetavale ülemaalistele laskevõistlustele, selleks peab iga üksik laskur käima läbi raske ja konarliku tee. Enne kõike peab ta laskma välja teatud normi, et pääseda pataljoni võistlustele. Selle katse läbi teinud, on iga laskuri huvi pääseda rügemendi võistlusele, kust pääseb juba ülemaalistele võistlustele saatavate laskurite sekka. Siia peab iga mehe saavutis olema vähemalt 200 punkti (eriklassis 225 p. ja vanadel 175 p.), missuguse nõudmise läinud aastal täitsid 500 laskurit.

Teatud elevust sünnitab ka lähemal päevil Tallinnas pidamisele tulev Eesti-Läti kaitseväe meeskondade vaheline laskevõistlus, kus mõlemad meeskonnad vastastikku esmakordselt

lähevad tulle. Arvestades Eesti laskurite võistluspraktikaga Läti meeskond lubab oma põhjapoolse naabri ees esimesel heitlusel kapituleeruda. Ent edaspidi võib seisukord kujuneda pineva ja tasavägise heitluse tallermaaks. Kapten Rusmanise sõnade järgi Lätile ei ole praegu panna välja kogu meeskonda Eesti vastu absoluutselt häist laskureist. Seepärast on osa mehi nõrga kvaliteediga, mis ka üldise tagajärje kindlasti viib alla.

Edasi paistab Läti kaitseväelaste juures silma vormikandjate suur protsent (keskmiselt 80%), milleni meie kaitseväe veel pole jõudnud. Nagu meil, nii ei anta ka Lätis kaitseväelastele vormiriiete muretsemiseks mingisugust toetust, kuid sellele vaatamata kaitseväelased ise leiavad võimaluse endale mundri hankimiseks.

Kauni eeskujuna on Läti kaitseväe säilinud kolme määrata suuremail laske- ja muil võistlusil esimesteks auhindadeks vormiülikondi, missugune moodus on kaitseväelase suuresti virgutanud harjutustele.

Meeste kõrval tegutsevad suure energiaga ka naiskaitseväelased, kellede üldarv Lätis ulatub üle 5000 inimese. Nagu mehed, nii kannavad kodukaitse naisedki vormiülikondi ja on kõikjal abiks majandus- ja sanitaarülesannete lahendamisel.

Kokkuvõttes võib öelda, et Läti kaitseväe, olgugi oma loomulikus arengumises mitmeti takistatud, on jõudnud omandada kindla ilme riigikaitsetöös. Tugenedes kogu riiklikult mõtlejale rahvale omab „Aizsargs“ kindla seljatõe ja see aitab teda oma pead julgesti ja vabalt kodumaa hea käekäigu ja tuleviku kasuks hoida püsti.

L. S.

6. august 1914. aastal Poolas.

„Kaitse Kodu!“ kirjutanud komandant V. L. Evert, „Polska Zbronja“ peatoimetaja.

Maailmasõda tabas Poola rahvast ta erilisel raskete poliitiliste tingimuste momendil. Lõhutud Austrialt, Vene- ja Saksamaalt osadeks, kes elasid üksteisest lahus saja-aastase vangipõlve kestes, Poola rahvas ei olnud võimeline astuma välja ühiselt ühises poliitilises suunas, mis oleks olnud väärline suurele rahvale ja ta tuhandeaastasele ajaloolle.

Juba varem oleks võinud näha ette, et sõjalise tegevuse peanäitelavaks Austria ja Saksamaa vahel ühelt poolt ja Venemaa vahel teiselt poolt osutuvad Poola maa-alad, missugused töidki maailmasõjas suurimaid ohvreid ja kandisid materjaalseid kahjusid. Samuti oleks võinud näha ette, et kolmeks osaks lõhutud Poola

seltskonna poliitilised vaated erinevad märgatavalt üksteisest. Üks osa näeb parema tuleviku täielise lojaalsuse säilitamiseks keskriikide, eriti aga Austria suhtes, kelle poliitika poolakate suhtes oli liberaalsem, teine osa aga, mõjutatud kaasasündinud antipaatiast Saksamaa vastu, pooldab Venemaad.

Sel momendil, mil Poola rahva poliitilises orientatsioonis selgesti ilmnes vaadete lahkuminek, — ööl 5. ja 6. augusti vahel kogu rahva nimel, kogu Poola nimel, mis oli juba kustutatud Euroopa mandrilt, astus välja üks Josef Pilsudski, ainuke, kes oskas võtta vastu otsuse, mis ainuüksi oli väärline suurele rahvale.

Kiiresti viies läbi Kraakovis vabatahtlikkude

sõjaliste organisatsioonide mobiliseerimise, kelle eesotsas ta seisis, Pilsudski andis kahele esimesele roodule iseseisvalt käsu läbistada Vene piir relvaga käes ja astuda Poola maadele, mis olid Vene valitsuse all. See sündis 6. augustil mõni tund enne seda, kui kuulutati välja sõda Austria ja Venemaa vahel. See praeguse Poola marssali, tol ajal aga Poola küttide-organisatsiooni tagasihoidliku ja tundmatu komandandi, samm oli faktiliseks sõjakuulutuseks Venele, mistõttu Pilsudski sel momendil astus välja kui Poola rahva kõrgem esindaja.

Sel ajal väljasaadetud väeosad laienesid kiiresti, saades alguseks Poola Leegionidele. Juba 1915. a. teisel poolel neid oli 3 brigaadi (2 jalgväepolku), 2 ratsapolku ja 1 kahurpolk. Ajajooksul nad tõid Poola armeele suurepärase ohvitseride ja all-ohvitseride koosseisu kui ka rea väljapaistvaid väejuhte, nagu näiteks kindr. Rōdz-Smigłōi ja Sosnkovski, kelle nimed on auga kirjutatud uuesti-sündinud Poola sõdade ajaloo lehekülgedele.

Selle tähtsus, mis saatis korda Pilsudski, tänu oma iseseisvale, Poola seltskonnas valitsevale arvamisele vastukäivale otsusele, oli tõepoolest määratu suur.

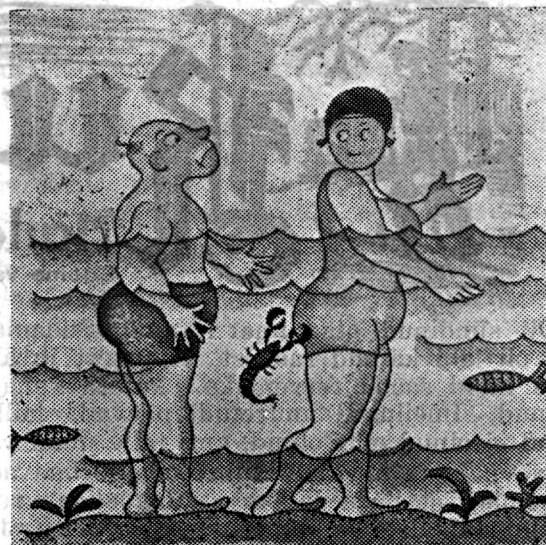
50 aastat pärast Poola viimse mässu mahasurumist Venelt aastal 1863 Poola küsimus esmakordselt lakkab olemast ainult mõnede riikide sisemine küsimus ja astub jälle rahvusvahelisele areenile. Sündmuste ja verise võitluse areenile edaspidise jõudude jaotamise pärast Euroopa kaardil astusid välja 6. augustil 1914 aastal esimesed Poola sõjaväe-osad, nende revolutsionääride järeltulijad, kel saatus ei lubanud viia lõpule isamaa vabastamise tööd.

Poola rahvas, killustatud ja erinev oma poliitilistelt vaadetelt ja meeleoludelt, pidi kõigele vaatamata Leegionide sõdureis, kes peagi võitsid endile sõjalise kuulsuse, — esimese pärast palju aastaid kestnud vangipõlve — tunnustama Poola uuesti-sündinud sõjaväge.

Kahe võitleva poole sõjalised telegrammid pidid kuulutama maailmale, et sõjast, mis haaris Poola maa-alad, peale Austria, Saksa ja Vene sõjavägede võtavad osa ka Poola sõjaväed.

See pihutäis Poola sõdureid, korjatud kokku peamiselt kooli- ja ülikooli-noorsoost, oma esimesest võitlusse astumise hetkest alates ilmutas uut poliitilist elementi määratu-suures sõjamängus Euroopa saatuse eest.

Sest ajast on möödunud 15 aastat. Uuesti-sündinud Poola riik loeb 10 aastat olemasolu, on jätnud seljataha rasked sõja-aastad ja pika perioodi loovat, rahulist tööd. Poola armee aga algas oma olemasolu 5 aastat varem — udu- sel 6. augusti hommikul, mil esimesed küttide

„Mu härra, palun jätta oma häbematused!“

roodud astusid välja lauluga oma juhi käsul, et äratada kogu Poola rahvas, kes oli rõhutatud raskest vangipõlvest.

Selles seisab 1914. aasta 6. augusti suurus ja ilu.

Kluge & Ströhm

Tallinn, Pikk tän. 9.

Raamatukauplus Laenuraamatukogu

Sisurikas ladu tähtsaimaist uudiseist igal kirjanduse alal.

Kooliraamatud.

Kuude

Maila Talvio romaan

Soome vabadussõjast. Soome keelest tõlk. H. T. (Järg 29)

Oli sündinud otse ime: vana Südamaa Miina oli läbi käinud raskest lõikusest ja ähvardas nüüd saada tervemaks kui ta kunagi oli olnud. Imeilusad muretud päevad, milliseid tal ei olnud elus olnud, anti talle nüüd vana päevil ja ta magas ainult, oodates haavade paranemist, et pääseda oma sauna südamaale. Ta tänu Jumalale ja inimestele oli piiritu. Jumal sai oma osa laulu ja palvete näol, arstidele ja haigeravitsejaile ta pakkus end teenima kogu lõpueaks. Nende läbi oli Jumal teinud suure ime. Kogu haigla teadis Südamaa Miina lugu, kogu linn sai seda kuulda ja sündis veel seegi, et arst kirjutas haruldasest haigusjuhust arstide lehele. Vana Miina palus Jumalat, et ta alandusega suudaks kanda nii suurt au. Ta sõbrad Kankaa kihelkonnas rõõmustasid ühes temaga, ega ka sugugi vähem Anna-Liisa Nahinen ja Riikka Tuuna. Ja ühel päeval istus Riikka vankrile, et minna korda seadma vana teenija sauna ta kojutuleku puhuks.

Ta vankril sõitis Johannsonn, kes oli palunud luba ühes tulla tähtsate asjade pärast, mis ta pidi toimetama südamaa nurgas. Tal oli siiski nii palju kraami kaasas, et Riikka oli juba vankrile minnes ähvardanud osa maha jätta. See oli siiski kõik nii tähtis — valimiskulutisi ja kirjandust pidi Johannsonn minema viima —, et see pidi olema seal, kus oli temagi, Johannsonn. Nad alustasid siis ühel meelel teekäiku. Oli imeilus sügispäev ja metsad helkisid pidulikumas värvisäras. Kallistest hindadest ja nende võimalikust tõusust jätkus küllalt kõnelemist. Kui aga oli pöördud südamaa teeharust, hakkas Johannsonnil asja olema vankrilt maha tulla. Ta andis ohjad Riikka kätte ja tegi lahti suure rulli. „Kõigi maade töölisel, ühinege“, luges Tuuna tütar sadadest pabereist, mis lehvikusarnaselt lebasid pealikuti. „Töölisel, tõuske rõhumisööst,“ nähti teise kimbu paberilehvikus. Neid kirjuti naelutas Johannsonn telefonipostidele ja verstatulpadele, küüninurkadele ja aida seintele. Üha sõnaahtramana vaatles seda Tuuna tütar, üha ivalitsuslikumalt valitses uue poliitika sõna vankril, mis oli teel Südamaa Miina sauna poole.

„See on diplomaatlik toiming,“ kõneles Johannsonn vasara löökide vahel. „Tuleb siia kõrbeigi viia valgust ja haridust. Siin on neid

oma ümbruse mehi, keda peaks ajama läbi. On Salenjus ja Pietikka ise — on ju see Pietikka sama hea kui meie kihelkondlane, ta on ju nii palju olnud siin ja kõigile edumeelsetele püüetele pannud aluse. Too pakk seal taga ongi Pietikka, ta on reisul teises kihelkonnas. Kõva mees oli see Nahinen, kui ajas Kempppureid siit kõrvest minema... Ei see Kustaa seda unusta... Valgust ja haridust. Mis kuradi naelad need on, ei ütle muud. Niisugune on see maailma imperialism. Sõdurid on proletaarlased, need venelased, ja seepärast tuleb vahetõrju hoida hea. Et üksmeelsena võiks minna maailma imperialismi ja reaktsiooniliste kodanlaste vasturevolutsiooni vastu... Nad tahtsid kangesti kandidaatideks mind ja Kempppureid, nimelt Jannet. Aga ei meie. Küllap meid aina kõnelejaina vajatakse. Armastus on katlas, aga all peab põlema viha. Kempppureid tehakse ühingu esimees, kui nüüd Salenjus saab rahvasaadikuks. Ja kas siis Salenjus ei saa. Pietikka ütles, et kuigi Kempppureid on olnud vangis, siis see ei mõju midagi väljapoole. Pietikka on nii tark nende välisasjade suhtes, nii nagu peab olema, kui proletaariadi asi on nüüd kord ajaloo näitelaval... Ei ole aga vist teateid Eino-Ilmarist, ega ka Someri peremehest ja pojast. Kas nad tõesti läksid sinna Saksa. Aga küllap nad on juba saanud passi teise maailma, mõtlen nimelt Eino-Ilmarit ja Someri peremeest ja poega. Seda see Aliinagi ütles, Tuuna Milja õde, et küllap nad seda teed läksid. Ja seal oli juba jaanipäeva laadal üks poiss kiidelnud, et temal on jalas ühe põgeniku saapad ja mõelnud sellega Eino-Ilmarit. Nad olid muidugi jalast võetud, head saapad. Ei hakka ju keegi ometi niisugusel kallil ajal panema saapaid hauda kaasa ja maetakse inimene niisugusena, kui ta on sündinud... See Someri Olli olevat, nagu kuulda, vangivahi kägistanud... temal olid ju rusikad nagu sepavasara... Milja läheb siis nüüd Linteenile. Sügisel peetakse talus pulmad. See Linteeni on andeks annud, et Milja laps on Antrei oma. Midas' — isa nagu isa ja inimene nagu inimene. Ja ega see nüüdisaeg pole vana testament. Naised on nüüd enam nii kui ühised ja ühiskund võtab lapsed. Ja see ongi mõnus, nii emadki saavad täita kõrgemaid elutingimusi... Kustaa on Miinale üsna vihane.

Pagan võtaks, nüüd läheb vist puruks. On aga need teed ja sillad. Pietikka saab vihaseks, kui ei saa oma kaupa... Ei, ei olnud vist midagi. Aga see paistabki just olevat vana testamendi käsk, et naine vaikib koguduses... Annate ju tõesti andeks, kui käin seal Jortikka asulas neid lehti viimas, need on niisugused pimedad, et neile ei käi lehtegi. Neid tuli Pietikka ülesandel õige hobusekoorem. Ei ma ole raua.

Riikka Tuuna oli vajutanud huuled nii kõvasti kokku, et ta pidi nad rebima lahti, kui ta üksi jäädes tõmbas hinge. Ta ei uskunud küll, mis ta omakseist oli jutustatud, aga valu tegi siiski. Tegi valu ja tekitas põlastust. Kui kõrge oli too Looja maailm ja kui madalad inimesed.

Johanssonn viibis. Kui hakkaks edasi liikuma ja jätaks diplomaadi. Kas nad jooma hakkasid nüüd seal Jortikka saunas. Kust tuleb see selge viinalõhn?

Riikka Tuuna silmad lebasid ajalehtede kimbul vankri põhjas ja mõttes veeris ta:

Tõuske rõhumise ööst.

Kole sõda purustab üha maailma rahvaid. See on kapitalistliku rahvusvahelise hirmuvalitsuse tulemus. Selle kaitsel paisub riisujate ja usurpaatorite saak. Aga samal ajal paisub kõikide maade proletaarlaste kibedus, kättemaksutarve, viha ja opositsioonivõim. Üha võimsamad hulgad organiseeruvad kapitalistliku hirmuvalitsuse vastu. Vana põhi kõigub, vanad jumalad on langenud. Rõhutute hääl nõuab õigust. Soome suurröövli ahnus on paisunud seedimatuks maanuhtluseks. Metsloom on näidanud oma karva. Kas viivad vaeselt kihilt leiva suust ja riided seljast? Aga proletariaat peab oma rõhujate üle mõistma kohut...

Riikka Tuuna tõusis äkki vankris püsti,

„Johanssonn, nüüd ma lähen!“ hüüdis ta.

Ja samal silmapilgul prantsatasid paberirullid tee ääre. Takka, ta oma vankrilt oligi tulnud viinalõhn. Ta tõstis sellegi kandami maanteele ja löi hobust ohjaotstega. Pika aja järele tuli talle mingi poisikeselikult kerge tunne. Sellast ta oli tunnud lapsena puude otsa ronides. Teda ajas naerma.

Johanssonn jooksis metsast esile, hüüdis ja vehkles kätega.

— Kuulge nüüd, — hüüdis Riikka vastu, — mina olen ju kodanlane, riisuja ja jumalakummardaja. On palju palutud, et mina peaksin vedama teie kirjandust.

Ta nägi, et Johanssonn seisis ja ähvardas teda järele rusikatega.

— Küll Riikka seda veel kahetseb! hüüdis Johanssonn. — Ei oleks uskunud, sest Riikka on ikka olnud niisugune inimlik. Saadana kodanlased, küll te veel näete...

Riikka Tuuna käändus taha.

— Johanssonn... kuulge: parandused ei tule viha ja kättemaksu teed. Viha sünnitab viha ja kättemaks kättemaksu. See tee ialgi ei lõpe...

— Armastus on katlas ja viha põleb all.

— Armastus põleb põhja... Halb ei või pälvida head...

— Mine põrgu! Küll sa veel kahetsed...

Riikka sõitis üksinda edasi, kõrvus moonasulase viimased sõnad. Ta meelekergus oli täitsa möödas. Kaame rusuvustunne laskus ta üle. Teegi läks üha üksildasemaks. Mis sest kõigest tuleb?

Kui ta õhtul pöördus tagasi koju, kuulis ta esimest korda häält, mis seitsaadik kõlas läbi Kankaa kihelkonna kõik õhtud ja pühapäevad läbi, häält, mis hiljem muutus otse saatuslikuks. Ta kuulis sõnu: ras-dvaa, ras-dvaa! taktis nagu mõned komandosõnad. Sõnad olid venekeelsed ja muidugi mõista olid harjutajadki venelased. Hääl ei kostnud siiski venelaste harjutusplatsilt, vaid niidult surnuaia tagant.

Ras-dvaa! ras-dvaa!

Kankaa kirikküla lebas üliloomulikus valguses. Päike laskus soojana nagu suvel ja ta punetusest õhkusid koldsed metsad. Piki niitu marssis isesugune rühm: paarkümmend vormiriideta töömeest. Nende käik oli raske ja riided ripnesid väsinult.

— Ras-dvaa! ras-dvaa!

Need olid ju tuttavad, samad mehed, kes seal olid marssinud heinateole ja viljakoristamisele. See oli kindlasti kirikuküla korrakaart või punakaart, ta oli ju kuulnud, et niisugune pidi asutatama. Seal see nüüd oli. Kelle vastu ta läheb? Venelaste või? Aga venelane on ju seda juhatamas. Mis korda see kavatseb jalule seada?

— Ras-dvaa! ras-dvaa!

Mingi kaunis vaimustus oli siiski need mehed kogunud, sest nad olid oma töölt tulnud sinna ja marssisid nüüd raskeil, kohmakail jalul. Kindlasti elas nende sisimas siiski tarve varustada igaks puhuks, et kaitsta koduseid ja kodupaika...

Pea selle järele saabus vana Miina linnast. Teda ei olnud tõepoolest äragi tunda. Linnaprouad olid kinkinud talle peeneid riideid — kübar ainult puudus, ja teda oleks arvatud mõne ametmehe prouaks. Küll nad ju kübaraidki pakkusid, jutustas Miina punastudes, aga ega ta nüüd ometi niisuguseid... Nüüdki ju päris häbenes tulla kodumaile niisuguses riietuses. Tal olid uued kalossid, tal oli vihnavari, tal oli toidumoon. Ja haigetalitajad olid talle kinkinud sõrmuse. Must rist oli selles, küll see oli õige ilus. Aga võõras oli see käes, sest ta polnud niisugust ialgi omanud ega lootnud saavatki. Miina oli nii noorenenud, ta oli nii tänulik, rõõmus ja kerge ja jutustamist oli tal

lõpmatuseni. Ta istuski pingil Tuuna köögis ja jutustas igaihele, kes soovis kuulda.

— Miina läheb veel mehele! ütlesid Tuuna teenijatüdrukud. — Kui sõdurid näevad, siis kopsatavad hobuse selga.

Miina naeris. Ei nüüd just niisugust asja kõlvanud rääkida, aga küll see elu oli kui siidist, kui oli saanud tervise. Seda ei võinud eitada. Jumalale kiitus ja au.

Miina pidi kalosse näitama öde Huldale. Neid ei olnud kustki leida. Ukse ette ta oli nad jätnud, alla, väliskotta. Kogu talu otsis. Nad olid üsna kindlasti sattunud vahetusse. Kes siin oli käinud? Oma pere ainult. Kalosse polnud leida. Miina istus pingile.

— Noh, kuhu panite vihmavarju ja saagi? küsis Riikka. — Ei nüüdsel ajal või välja jätta.

— Välja ma jätsin, sinna pingile, sest mõtlesin kohe minna edasi.

Mindi vaatama. Kogu talu otsis. Aga noh, Issand õnnistagu, mis inimestel oli pähe tulnud. Miina tihkus nutta köögi pingil. Sõrmus oli ometi veel järel. Aga korv toidumoonaga? Ta kartis ju, kui haaras sangast kinni: korv oli kergemaks läinud. Issand õnnistagu: suhkur oli ära. Mille tohtriproua ise oli annud. Ta pidi ju ometi pakkuma külakohvi kodus ja kutsuma Kempipaiste vennaksed metsast... Mis inimestel oli pähe tulnud?

— Minge pea oma südamaale, naeris pikk Milja, astudes mööda nutvast väikesest naisest, — muidu olete üsna puhas.

Vana naine ei maganud öösel ühtki silmatäit. Ta süda oli murelik, ta ei tundnud maailma ega inimesi. Nii kaua oli töbi hoidnud ta teistest lahus. Ta oli näinud ainult oma sauna vaeseid seinu ja tundnud tõve lakkamatuid krampe. Nüüd olid tal ilusad riided, sõrmus, tervis ja moon — ta oleks võinud olla nii õnnelik, kui inimesed poleks olnud nii muutunud. Jumala, Jumala olid nad hüljanud. Hommikul vara küiditi ta Tuuna hobusega kirikukülalt ära. Ta läks heameelega. Südamaal ometi olid kõik inimesed head tuttavad.

Novembrikuu streik läks Kankaa kihelkonnas üsna vaikselt. Ei tundud just muud, kui et oli üldine vaba nädal. Kaubatarvitajate ühisus oli suletud ja korrakaart marssis igapäev, punane lipp ees, küla ühest otsast teise. Seal oli nüüd üle saja mehe, vanemaid, nooremaid, juba poisikesigi. Salenjuse oli käinud kaupmees Huoposelt nõudmas hoiupanga võtmeid, aga kaupmees ei annud. Poisikesed, niihästi kodanlaste kui organiseerunutegegi lapsed, jooksid vaimustuses rongi järel, kes marssis läbi tänava lauldes:

... on vennad teineteisega.

Pikk Milja oli jätnud oma koha Tuunal, aga ta kraam oli veel talus ja Riikka oli lubanud, et ta seal saab riietuda neiks „punasteks

pulmadeks“, mis veedetakse talus ja kuhu oli kutsutud üle saja hinge, nii soomlasi kui ka venelasi. Ka Pietikka oli lubanud tulla.

Oli laupäeva õhtu ja talu säras valgenevate väljade keskel kui latern, oodates uue aja peitut ja mõrsjat. Esimene lumi langes maha. Siis tuld Riikkale hüüdma, et mõrsja on valmis. Hoides külmi käsi põlle all, läksid Riikka ja öde Hulda joostes öde teisele poolele.

Samas väikeses toas, kus Milja, olles Tuunas laudatüdruks, oli veetnud nii mõnegi öö röömsate sõdurite seltsis, oli ta nüüd riietatud mõrsjaks Soome mehe jaoks. Suitseva lambi valgusel askeldasid kolm naist, ulatades veel igasugu kraami Aliinale, kes high otsa ees pani neid mõrsjale selga. Milja oli valges riides. Sukad ja kingadki olid valged. Oli ju kiire. Peig võis saabuda iga hetk.

(Järgneb.)

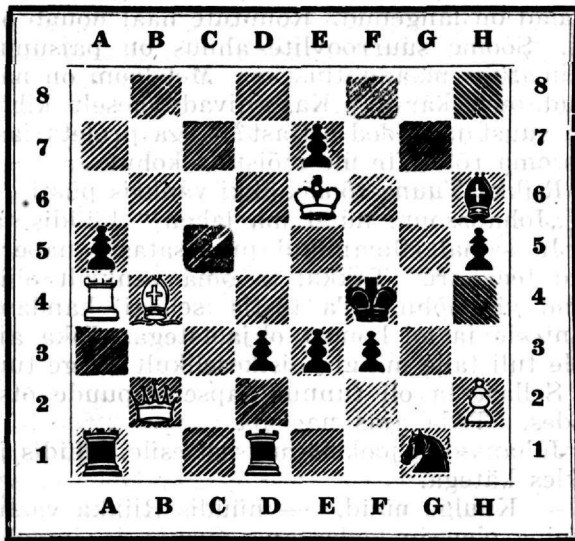

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 89.

Kokku seadnud O. Jevetsky (Tartus).

Mustad.

Valged.

Valged: Ke6, Lb2, Va4, Ob4 ja Eh2.

Mustad: Kf4, Va1 ja d1, Oh6, Rg1, Ea5, d3, e3, e7, f3 ja h5.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Triikiviga. Ülesandes nr. 88 peab olema g7 ruudul valge lipp.

Lahendused palutakse saata: Tallinn Narva mnt. 26 krt. 6 A. Burmeister.

A/S TORMOLEN & Ko.

JALGRATTA-, GRAMMOFONI-, RAADIO- JA FOTO- SPETSIAALÄRI.

HARJU TÄN. 37, TALLINNAS.

Firma asutati kommandiitseltsina 1920. a.; ta muudeti 1923. a. aktsiaseltsiks. Firma peasutaja on Moritz Zur-Mühlen, kes Leipzigis kaubandusülikooli lõpetas dipl. rer. merc. ning 10 aastat kaubanduse alal Hamburgis, Londonis ja Peterburis tegutses. Firma algas oma tegevust väiksel ja on, majanduslikkude kriisidele vaatamata, iga aastaga suurenenud, nii et tas tänapäev juba 30 inimest töötavad. 1923. a. avati detail-osakond, missugune alles pärast ümberkolimist 1926. aastal nüüdsetesse ruumidesse Harju 37 suurema ulatuse on saanud. Firmal on Narvas, Joala tän. 18, osakond, ja kõigis suuremates provintsilinnades esindused, nagu näit: Tartus „Teater ja Muusika“, Viljandis „Valk“ j. n. e.

Jalgratta-osakond. Firma juhatus on otsustanud ainult esimese järgu kaupade pakku. Et see teguviis õige, on näidanud iga aastaga kasvav läbimüük ja suur nõudmine firma poolt esindatud rataste järele. A/S esindab järgmisi välismaa tehaseid: Humber Ltd.; Dingley Brothers; Phänomen-Werke A/G; C. G. Haenel (Coroette) ja N. S. U. ja on sel aastal ka Husqvarna vabrikute esinduse üle võtnud. Kõik tähendatud vabrikute jalgrattad on eriti meie halbadele teedele konstrueeritud, pika raamiga, ja saavad publiku poolt eelistatud. Kõik tagavaraosad on alati saadaval A/S Tormolen ja Ko ladus.

Grammofoni-osakond. Siin esindab A/S Tormolen ja Ko. maailmakuulsaid grammofone ja plaate Parlophon ja Beka, A/S Carl Lindström, Berliinis. Firma Tormolen ja Ko. oli esimene, kes Beka plaatidel ligi 100 eestikeelset ülesvõtet tegi, missugused ter ves Eestis väga populaarseks said. Peale Parlophon ja Beka plaatide müüb firma Tormolen ja Ko. veel inglise plaate ning grammofone, näit.: His Master's Voice. Kõik ülaltähendatud plaadid mängivad elektrilülesvõtete tõttu täitsa kahinata ja pakuvad ka kõige hellitatumale kunstitudjale suurt naudingut. Et firma Tormolen ja Ko. ainult parimat kaupa müüb, tõendab iga aastaga kasvav läbimüük.

Raadio-osakond. Raadio alal võib täie õigusega A/S Tormolen ja Ko. teerajajaks nimetada. Kui Eestis midagi veel raadiost ei teatud, oskas firma laiemale ringkondade huvi juhtida sellele uuele tehnikasaavutusele. Juba 1926. aastal andis ta esimese laialdase raadio kataloogi ühes teadusliku käsiraamatuga välja. Suur kogemus, mis firmal sel alal on, võimal-

dab ostjatele saada alati kõige paremat odavate hindadega. Alati oli see A/S Tormolen ja Ko, kes odavate ja siiski heade aparatuuridega raadiot ka kõige laiemale publikule kättesaadavaks tegi. Senini on firma igal aastal uue teadusliku kataloogi välja annud, ka sel aastal ilmub detsembrikuu alul uus raadio-käsiraamat, missugusesse on kõige viimased saavutused selle teaduse alal paigutatud. Näitustel on A/S Tormolen ja Ko. omaehitatud aparatuuride eest kuus esimest auhinda saanud. Loomulikult on firma sunnitud olnud kõik raadio arenemise astmed kaasa tegema. Aparatuuride aremise kohta tuleb öelda, et 1928. aastal suuri parandusi on tehtud, nii et uued võrgust koostatud aparatuurid lihtsa käsituse juures tõesti suurt ja head pakuvad. Terve rida nimekamaid esindusi toelab firma seisukohla Eesti turul. Esindustest seast olgu järgmised nimetatud: „La Radiotechnique“, Pariisis; „Dario“ raadio/ambid, millede maailmakuulsus on; „Amplion“ valjuhääldajad, „Zeiler“ anoodpatareid; „Ideal-Werke A/G“, Berliinis, kes oma kuulsust esialgselt peatelefonidele, nüüd valjuhääldajatele tänab; „Ahemo-Werkstätten“, Berliinis, transformatorid, voolualaldajad ja võrkanoodid; „Loewe-Radio G. m. b. H.“, Berliinis, kolmekordsed lambid, kohalikud ja kaugemaa-vastuvõtjad; „Pfalzgraf“ akkumulaatorid ja „Telefonfabrik Berliner A/G“ (Tefag) valjuhääldajad ja kaugemaa-vastuvõtjad. — Selleaastase lööknumbrina laskis A/S Tormolen ja Ko. välja neljalambilise nõitrodüün-aparaadi Toko 4, seda aparatuuri võib tema suure hääletugevuse ja selektiivsuse tõttu julgesti iga viielambilisega võrrelda. Nõudmised selle aparatuuri järele on nüüd võrd kasvunud, et A/S neid vaevalt kõik täita võib. Aparatuur on headuse ja hinna poolest täiesti konkurentsita. Välismaa aparatuuridest tuleks mainida Loewe kohaliku jaama vastuvõtjat, missugune on tuntud oma suure häälepuhtuse poolest. Vaatamata oma kõrgele hinnale on ka võrkvastuvõtja Telefunken 9 viimastel kuudel suure ostjasringkonna leidnud.

Foto-osakond. 1929. aasta alul avas A/S Tormolen ja Ko. foto-osakonna ja omab maailmakuulsa firma Lumiere ainu esinduse.

A/S Tormolen ja Ko. on endale kõrgeks ülesandeks seadnud mitte ainult läbimüüki suurendada, vaid ostjaid täiesti rahuldada, nende igapidi nõu andes ning ainult kõige kõrgeväärtuslikumat kaupa pakkudes.

Meie suurveski

jahud

kõige paremad

J. PUHK & POJAD TALLINNAS

Põllumajanduslik Keskühisus

„ESTONIA“

Peakontor: Tallinn, Jaani tän. 6

Telegr. aadr.: „ZENTRESTONIA“

Kõnetraadid: juhatuse — 18-91, 20-94, 25-19,
kaubaosak. — 20-90, võikaub. osak. — 33-65.

Oma kapitali üle 600.000 krooni

Liihmeid-piimaühinguid 215

Ostab piimatootlustelt võid, kaseiini ja muid piimasaadusi

Soovitab piimatootlustele piimatööstusmasinaid ja tööstustarbeid

Karjapidajatele jõutoitu

Oma kauplused Tallinnas: 1) Jaani t. 3 — Tel. 8-45

2) Müürivahe 10 — „ 23-09

3) C. R. Jakobsoni 4 — „ 5-18

Müügil või, piim, juust, munad, vorstid, singid, konservid jne.

VII EESTI NÄITUS-MESS

24. aug. — 2. sept.

Tallinnas, Näituse platsil, Börsi, Kristl. noorm., Güm. ruumides.

24 laiaulatuslikku osakonda põllumajanduse, tööstuse, kaubanduse alal.
8 erinäitust ja võistlust.

Iseäranis tähtis põllumeestele:

Kõige suurem valik põllutöö- ja piimaasjanduse masinatest ja riistadest.

IV ülemaaline eksportivõid näitus.

Sulgloomade ja pekonsigade erinäitus.

Kodukäsitöö erinäitus.

Täielik valik kodu- ja välismaa kaupadest kõikidel aladel.

Näitus-messil peale selle: Hinnata kino, kõned raadios ja koosol. ruumis, ekskursioonid laevadele j. n. e. Raudteel lisarongid.

Ükski edasipüüdja põllumees ei jäta külastamata näitus-messi.

Eduard Tõnisson

Tallinn
Kuninga 9
Tel. 3-66

En gros ja en detail

VILDIVABRIK

Asutatud 1921.

Viltsaapad

Rangi-

Ehitus-

Sadula- j. n. e.

VILT

HARJATÖÖSTUS

Asutatud 1870. a.

Harjad

Pintslid

Patent-jalamatid

Firma S. Schwartz as. 1880. Pikk. t. 3.

Tähelepanu!

Varustage endid üliriietega, mida ostate kõige kasulikumalt

F-ma S. Schwartz'i

valmisriieteärist Pikk tän. nr. 3.

Suures valikus daamide ja härrade üliriideid, nagu: sügise-, talve- ja impregneeritud mantleid, moodsaid ülikondi kõiksugu värves ja fassonges, sügise- ja talvepalituid välis- ja kodumaa materjalist, valmistatud oma töökojas. Suur valik kaabusid ja sonisid.

Töö eest täieline vastutus.

Müük järelmaksuga riigi- ja omavalitsuse teenijatele kuni 5 kuud.

Ainult

F-ma S. Schwartz

Pikk tän. nr. 3.

Mitte firmat ära vahetada! S. Schwartz Pikk tän. nr. 3.

Suurim valik

daamide ja härrade hooaja üliriideid on

BERTA GROSSMANN'I

valmisriieteäris Tallinnas, V. Karja t. 8

Riigi- ja omavalitsuse teenijale müük orderitega ja kõigile kaitseväelastele järelmaksuga.

BERTA GROSSMANN. Tallinn, V. Karja 8.